

- 4.1 N. Ntaub Xaab (หนะ ค้าว ซ้าง)
- 4.2 N. Ntxhw Vwg (หนะ ซือ วือ)
5. ผู้รู้ด้านคาถารักษาโรค
Nplaj Tswg Xyooj (ปล้า จือ ซ่อง)

4.4 การถ่ายทอดความรู้ผ่านการสาธิต

การสาธิตถ่ายทอดความรู้ในหมู่บ้านแม่อูคอ

1. ผู้ถ่ายทอดสมุนไพรทั่วไปได้แก่ นาง ยัว แสงเฮ้อ (Nam Ntxoov Yag Xeem Hawj)
2. ผู้ถ่ายทอดสมุนไพรเฉพาะได้แก่ นางไซ แซ่ซัง (Nam Txawj Ntsuag Xeem Xyooj)
3. ผู้ถ่ายทอดเทคนิคในการรักษา โรคต่าง ๆ ได้แก่ นายสุพรรณ โก่งสายเงิน (Ntsum Paaj Xeem Xyooj) เทคนิคที่ นายสุพรรณ โก่งสายเงิน เลือกสาธิต เรียกว่า ก้าง

สรรพคุณ ช่วยลดไข้เวลาเป็นไข้ไม่สบาย ตัวร้อน

- อุปกรณ์
1. เหยี่ยว 5 บาท 1 เหยี่ยว
 2. ยาหม่อง

วิธีการ

1. ให้ผู้ป่วยนอนหงาย
2. ใช้ยาหม่องทาบริเวณต่างๆ โดยการทาเนื้อยาหม่องให้หนาพอสมควร ดังนี้
 - บริเวณขมับ ทั้งสองข้าง
 - บริเวณลำคอ ข้างหลอดลม ทั้ง สองข้าง
 - บริเวณท้ายทอย
 - บริเวณกล้ามเนื้อข้างกระดูกสันหลังทั้งสองข้างยาวจนถึงเอว
 - บริเวณแขนพับทั้งสองข้าง
 - บริเวณน่องพับทั้งสองข้าง
3. ใช้เหยี่ยว 5 บาท ขูดบริเวณที่ทายาหม่อง ซ้ำไปมาจนซ้ำเป็นรอยสีแดงจึงพอ เมื่อขูดเสร็จแล้วให้ทายาหม่องซ้ำอีกที
4. ควรทายาหม่องที่ละจุดและขูดไปที่ละจุด จนกว่าจะครบทุกจุด ภายหลังจากการรักษาเช่น 1 วัน อาการจะเริ่มดีขึ้นเรื่อย ร่างกายจะรู้สึกปลอดโปร่ง สดชื่นขึ้น
5. ผู้ชายสามารถทำการรักษาให้ผู้หญิงก็ได้ ผู้หญิงสามารถทำการรักษาให้ผู้ชายก็ได้

นายสุพรรณ โก่งสายเงิน
เลือกสาธิต เทคนิคที่ เรียกว่า “ ก้าง ”

การสาธิตถ่ายทอดความรู้ในหมู่บ้านปางตอง

1. ผู้ถ่ายทอดสมุนไพรทั่วไปได้แก่ หนะ ป้างจู แซ่เฮ้อ (Nam Paaj Txug Xeem Hawj)
 2. ผู้ถ่ายทอดสมุนไพรเฉพาะได้แก่ นายเซง ลี แซ่เฮ้อ (Xeev Lis Xeem Hawj)
 3. ผู้ถ่ายทอดเทคนิคในการรักษา โรคต่าง ๆ ได้แก่ นายป้างจู แซ่เฮ้อ (Paaj Txug Xeem Hawj)
- เทคนิคที่นายป้างจู แซ่เฮ้อ นำมาสาธิต เรียกว่า เยอจอ

สรรพคุณ

แก้อาการปวดท้องจับปล้น อาหารเป็นพิษ กินผิด

อุปกรณ์

1. ขาม หรือถั่วแระ 1 ใบ บรรจุน้ำสะอาดพอประมาณ
2. ค้ายาวประมาณ 1 เมตร
3. เกลือ 1 ช้อนโต๊ะ ให้เทลงในขามที่บรรจุน้ำแล้วคนจนละลาย

วิธีการ

4. เช้มเย็บผ้า หรือเช้มหมุด 1 เล่ม
1. ให้ผู้ป่วยถอดเสื้อนุ่งบนเก้าอี้ แบบไม่มีที่พิงหลัง
2. ผู้รักษายืน หันหน้าตรงข้างของผู้ป่วย
3. ใช้มือทั้งข้าง จุ่มลงในน้ำเกลือพอเปียก คบที่ท้องของผู้ป่วย 3 ครั้ง โดยให้มือขวาคบท้องมือซ้ายคบด้านหลัง คบพร้อมกันแล้วรูดขึ้น มาบนลำตัวไปยังมือทั้ง 2 ข้าง มาจรดที่นิ้วกลาง โดยเริ่มจากมือข้างหนึ่งข้างใดก่อนก็ได้ ทำติดต่อกันข้างละ 3 ครั้ง โดยในครั้งที่ 3 ของมือข้างใดข้างหนึ่งนั้นจะต้องรูดมาที่นิ้วกลาง แล้ว ใช้ด้ายพันที่ปลายนิ้วกลาง 6-7 รอบวนที่ว่างประมาณ ครึ่งเซนติเมตร
4. จากนั้นใช้เช้มเย็บผ้าที่เตรียมไว้จุ่มลงด้านหลังนิ้ว คือบริเวณโคน เล็บ 2-3 ที เพื่อให้เลือดออก (ทำทั้ง 2 ข้าง โดยเริ่มจากมือขวา ก่อน)
5. จากนั้นก็นำนิ้วที่มีเลือดออกนั้นมาจุ่มลงที่น้ำเกลือ หากอาการที่เกิดขึ้นจากการกินผิด หรืออาหารเป็นพิษ เลือดก็จะตกลงไปที่ก้น ขาม หากไม่ใช่ก็จะละลายปนกับน้ำเกลือ
6. ข้อสังเกต หลังจากการใช้เทคนิคนี้อาการจะรู้สึกดีขึ้นทันทีภายใน 30 นาที หากเกินกว่านั้นอาการยังไม่ดีขึ้น ให้รีบนำส่งโรงพยาบาล เพราะการเจ็บท้องอาจเนื่องด้วยสาเหตุอื่นๆ

นายป้างจู แสงเฮ่อ
สาธิตการรักษา
เรียกว่า “เยอจอ”

การสาธิตถ่ายทอดความรู้ในหมู่บ้านปางอู๋

1. ผู้ถ่ายทอดสมุนไพรทั่วไปได้แก่ นางเกอะ แซ่เฮ้อ และนางเก๊า แสงเฮ้อ (Nam Nchaiv Txug Xeem Hawj Hab Nam Nkaaj lis Xeem Hawj)
2. ผู้ถ่ายทอดสมุนไพรเฉพาะได้แก่
3. ผู้ถ่ายทอดเทคนิคในการรักษา โรคต่าง ๆ ได้แก่ นายจกั่ว แสงเฮ้อ (Txoov Kuan Xeen Hawj) เทคนิคที่ นายจกั่ว แสงเฮ้อ (Txoov Kuan Xeen Hawj) นำมาสาธิต คือ ชั่วก้าง (Tshuav kaav)

สรรพคุณ

ใช้รักษาอาการเป็นไข้ที่นอนชมหลายวัน ซึ่งอาการหนักกว่าการเป็นไข้ปวดหัวตัวร้อน การรักษาแบบนี้จะช่วยให้คนไข้หายเร็วขึ้น จะช่วยย่นระยะการพักฟื้นสั้นลง ซึ่งหากใช้วิธีการ “ก้าง” เสร็จแล้วอาการยังไม่ดีขึ้นก็สามารถใช้วิธีนี้ช่วยรักษาได้ การใช้เทคนิคนี้สามารถใช้ร่วมกับการรักษาของแพทย์สมัยใหม่ได้ แม้ผู้ป่วยจะได้รับยามากินแล้วก็สามารถใช้เทคนิคนี้รักษาได้ เพราะจะช่วยให้ผู้ป่วยหายเร็วขึ้น

อุปกรณ์

1. ขวด หรือแก้วที่มีขนาดปากกว้างยาวประมาณ 8- 10 เซนติเมตร สูงประมาณ 12-15 เซนติเมตร
2. ไม้ตะเกียบชุบน้ำมันดีเซล หรือน้ำมันก๊าด ยาวประมาณ 5-6 เซนติเมตร
3. ที่รองไม้ตะเกียบเพื่อไม่ให้ลื่นขนาดเล็กประมาณ 3-4 เซนติเมตร
4. น้ำเกลือ 1 ชาม
5. ไฟแช็ค หรือไม้ขีดไฟ

วิธีการ

1. ให้ผู้ป่วยถอดเสื้อนอนคว่ำลงกับพื้น หรือนอนที่นอนก็ได้
2. นำไม้ตะเกียบมาตั้งไว้ที่รองไม้ตะเกียบแล้วจุดไม้ตะเกียบ วางไว้บนตัวผู้ป่วยตรงกล้ามเนื้อสันหลัง (โดยให้เริ่มทำที่ละข้าง)
3. นำขวดหรือขวดแก้วมาควบไม้ตะเกียบไว้ จากนั้นไม้ตะเกียบก็จะดับ และมีควันขึ้นเต็มขวด ทิ้งไว้ประมาณ 2-3 นาที
4. จากนั้นก็ให้ลากขาขวดลงมาถึงเอว ทำซ้ำ ๆ โดยไม่ต้องยกขวดออก

- เพราะอากาศในขวดจะดูดเนื้อบริเวณปากขวดไว้ ให้ทำทั้ง 2 ข้าง แล้วนำขวดออก จะสังเกตเห็นว่าเนื้อบริเวณปากขวดที่ดูดนี้จะแดงเข้ม
5. จากนั้นก็ให้ผู้ป่วยนั่งบนเก้าอี้ แล้วใช้น้ำเกลือลูบบริเวณคอและหน้าอก (ผู้หญิงให้ใช้น้ำลูบบริเวณต้นคอก็พอ)
 6. ให้งอนิ้วชี้กับนิ้วกลาง ในลักษณะที่ฝ่ามือคว่ำอยู่ ให้เปิดแขนนิ้วทั้ง 2 ข้างพอประมาณ แล้วบีบบริเวณต้นคอด้านหน้าทั้ง 2 ข้าง และต้นคอด้านหลังทั้ง 2 ข้าง การบีบให้บีบแบบดึงปล่อยๆ ซ้ำกันหลายครั้งจนสังเกตเป็นรอยแดง ถ้าจะให้ดีก็บีบแบบดึงปล่อยจนให้เป็นรอยช้ำ ควรใช้น้ำเข้าลูบบริเวณที่บีบเพื่อจะได้ลื่นและบีบไม่เจ็บ
 7. สำหรับผู้ชายให้เพิ่มการบีบตรงที่ บริเวณหน้าอกทั้ง 2 ข้างลงจนถึงลิ้นปี่ การบีบก็ให้บีบแบบดึงปล่อยๆ จนแดงและช้ำ
 8. จากนั้นก็ให้ผู้ปวยนอนพัก ควรทำการรักษาแบบนี้ติดต่อกัน 2 วันละครั้ง ควรทำในเวลาสายๆ ประมาณ 9-10 โมง หลังจากที่ถูกผู้ป่วยได้ทานข้าวหรือทานยาไปแล้วสักพักหนึ่ง เด็กและผู้ใหญ่สามารถรับการรักษาแบบนี้ได้เหมือนกัน หากแต่วิธีนี้ค่อนข้างเจ็บ แต่หายเร็ว

4.5 ตำรับยาสมุนไพรชาวม้ง

จากการสำรวจ พบว่ามีผู้รู้ด้านสมุนไพรพื้นบ้านอยู่ทั้ง 3 หมู่บ้าน ซึ่งมีรายละเอียดในตารางที่ 3 – 9 โดย บ้านแม่อุคอ ได้ข้อมูลตำรับยา 3 ตำรับ จากผู้รู้ 2 ท่าน บ้านปางตอง ได้ข้อมูลตำรับยา 2 ตำรับ จากผู้รู้ 2 ท่าน และบ้านปางอุ๋ง ได้ข้อมูลตำรับยา 2 ตำรับ จากผู้รู้ 2 ท่าน เช่นกัน

ตารางที่ 3 รายการคำรับยาสมุนไพรทั่วไป 1. บ้านแม่อุค
 จากหมอชา ผู้รู้ บ้านแม่อุค ตำบลแม่อุค อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 นาง ยัว แซงเฮ้อ (Nam Nixoo Yag Xeem Hawj)

ลำดับ ตัวยา	ชื่อตัวสมุนไพร	รักษาโรค	วิธีการใช้	ส่วนที่ใช้	หมายเหตุ
1	Plov Ntxaiv	อาหารเป็นพิษ แน่นหน้าอกหลังกินข้าว	ต้มน้ำดื่ม	ใช้ราก	ใช้ 2 อย่างนี้ร่วมกัน
2	Maab Xav				
3	Maab Xav (ออกดอกสีม่วง)	ผิวดูเหี่ยว หรือระหว่างผู้ไฟ	ต้มดื่ม กินกับข้าวเหนียวตำคูลูกกับน้ำร้อน	ใช้ใบ 7 ใบ	
4	Tsuaj Txhaam dej (เรียกตามสูตร)	ยาสมานแผล ไม่ให้อักเสบเมื่อเปียกน้ำ	ใช้ตำบด ให้ละเอียดประคบกับแผลวันละ 2 ครั้ง	ใช้ใบและลำต้น	
5	Txwv Dev Zwg	เคล็ดตามข้อมือข้อเท้า	ตำ หกไฟอุ่นๆ และประคบ	ใช้ส่วนใบ	
6	Txwv Taum Ntaaj	จุดเสียดแน่นท้อง Moob plaab hlaav	ต้มดื่ม หรือตำหกรไฟประคบ	ใช้เปลือกและราก	
7	Zaaj Xawg	เป็นผื่นคันตามอวัยวะเพศ	ต้มและล้างบริเวณที่เป็นผื่นคัน	ใช้ทั้งหมด	ใช้ประเภทที่มีใบเรียบ และไม่มีขน
8	Nav Lab	แก้โรคเป็นหมันในชายและหญิง บำรุงสุขภาพ และเป็นยาชูกำลัง	ใช้ต้มดื่มกินทั้งชายและหญิง	ใช้ส่วนเปลือก ระวังอย่าให้ต้นไม่ตาย ปอก 3 ด้าน	ต้องกินด้วยกันทั้ง 2 คน ถึงจะได้ผล

ลำดับ ตัวยา	ชื่อตัวสมุนไพร	รักษาโรค	วิธีการใช้	ส่วนที่ใช้	หมายเหตุ
9	Paaj daag (ต้นบัวตอง)	แก้ปวดท้อง ปวดหัว	ใช้ต้มดื่ม น้ำกิน	ใช้ส่วนราก	ควรตากให้แห้ง
10	Luam Yeeb	Mob Npuag เป็นผื่นคันอักเสบ	ตำใบโครกให้ละเอียด ประคบ	ใช้ส่วนใบ	ใช้อย่างใดอย่าง
11	Nruag Saag	Mob Npuag เป็นผื่นคันอักเสบ	ตำใบโครกให้ละเอียด ประคบ	ใช้ส่วนใบ	หนึ่งก็ได้
12	Npooj Txos (เรียกตามลักษณะ)	ไอเรื้อรัง	ต้มน้ำ	ใช้รากลำต้นและ ใบ	ได้ใบมีขนสีเทา
13	Txwv Khau Tawv Daaj	รักษาบาดแผลสด	ตำให้ละเอียด ประคบ	ใช้ส่วนใบเท่านั้น	อย่าใช้ประเภทมีขน
14	Tsuaj Puag	บำรุงสุขภาพสำหรับผู้ป่วยที่ที่พักพิงนาน และ ใช้สำหรับแก้ไฟไหม้ผิวหนังก็ได้	ต้มน้ำอาบ สำหรับไฟไหม้ให้เอา แต่น้ำล้าง	ใช้ส่วนราก และลำ ต้น	ถ้าไหม้ไม่มากก็ให้ ตำแล้วประคบทันที
15	Ntoog Zeg Qab				
16	Txwv Txwb Neeb	กระเพาะปัสสาวะอักเสบ	ต้ม เอาแต่น้ำ ดื่ม วันละ 2 ครั้ง	ใช้ส่วนลำต้นและ ใบ	ใช้ 3 อย่างนี้ด้วย กัน
	Zaaj Xawg (ตัวยาที่ 7)				
17	Tshuaj Pem Txwv	คันตามนิ้วมือ นิ้วเท้า	ต้มแล้วเอาน้ำล้างแผล	ลำต้นและใบ	
		ปวดหู หรือ หูเป็นหนอง	ตำแล้วบีบเอาน้ำหยอดหู	ใช้ใบอย่างเดียว	
18	Suab Toog (ชนิดเล็ก ก้านแดง)	ผิวเหลือง ซีด	ต้มน้ำ 3 คำ ก่อนแล้วค่อยนำมาอาบ	ใช้ลำต้นและใบ	
19	Suab Xuv Hlau	แก้ปวด (Moob Lau) สำหรับคนแก่	ต้มน้ำกินกับใบ	ใช้ลำต้นและใบ	ใช้ต้นรวมกับยาต้น ๆ เกือบทุกชนิดก็ได้

ตารางที่ 4 รายการตำรับ ยาเฉพาะ สำหรับหญิงหลังคลอด บ้านแม่อุค

โดย หนะปู้จื้อจัว แซ่ซ่ง (Nam Puj Txawj Ntsuag XeeM Xyooj หรือ Ntxhaig Xyooj)

ลำดับ ตัวยา	ชื่อตัวสมุนไพร	รักษาโรค	วิธีการใช้	ส่วนที่ใช้	หมายเหตุ
1	Caab Lab ไล่เดือนแดง	รักษาโรคที่เกิดจากความผิดปกติของ มดลูกเลื่อน ในผู้หญิงหลังคลอด โดย เฉพาะในช่วงที่กำลังอยู่ไฟ	1. นำตัวยาทากให้แห้ง	ใช้ประมาณ 2-3 ตัว	ต้องปฏิบัติตามวิธี ใช้อย่างเคร่งครัด เพื่อจะเกิดผล
2	Kaab Qov Cug		2. ตำหรือบดตัวยาล้างละเอียดเป็น ผง ยกเว้นข้าวเหนียวแดงให้นำ ไปนึ่ง แล้วปั้นเป็นก้อนกลมพอ ที่จะกลืนได้ เจะรูเล็กๆ ตรง กลาง	ใช้ประมาณ 2-3 ตัว	
3	Qwj Yeeg Nplooj หอยใบไม้		3. นำผงตัวยาย่อยลงในรูข้าว เหนียวที่เตรียมไว้ แล้วบีบปาก ให้ติดสนิทเหมือนเดิม	ใช้ประมาณ 2 ตัว	
4	Mov Nplaum Lab ข้าวเหนียวแดง			ใช้ประมาณ 1 กำมือ	
5	Kaab Pawg Tab			ใช้ประมาณ 2 ตัว	
13	Tsaub Raw ปู		4. แล้วกลืนกินวันละ 3 ลูก ติดต่อกัน 3 วัน (ห้ามเลี้ยงข้าวเหนียว และตัวยาโดยเด็ดขาด 5. หลังจากกลืนกินติดต่อกัน 3 วัน แล้ว จะต้องงดเว้นไม่ให้ทำงาน ใดๆ ทั้งสิ้นติดต่อกัน 7 วัน		

ตารางที่ 5 ตำรับยาสมุนไพรทั่วไป 2 บ้านเผอิ้ออ

โดย หนะปูเจ้อจัว แซ่ซ่ง (Nam Puj Txawj Ntsuag Xeem Xyooj หรือ Ntxhaig Xyooj)

ลำดับ	ชื่อตัวสมุนไพร	รักษาโรค	วิธีการใช้	ส่วนที่ใช้	หมายเหตุ
5	Paaj Lom Ee (กล้วยไม้)	แขนขาเคล็ด หรือ เคล็ดตามข้อมือข้อเท้า	ตำหรือบดให้ละเอียด ผสมเหล้าเล็กน้อย นำไปหมกไฟ แล้วนำมาประคบ วันละ 2 ห่อ	ใช้ใบและก้าน	
6	Twm Xaam				
7	Mog Haav				
8	Paaj Tshaug	กระเพาะปัสสาวะอักเสบ และนิ่ว	ต้มเอาแต่น้ำ แล้วดื่มบ่อยๆ ติดต่อกันประมาณ 3-5 วัน	ใช้ราก และลำต้น	
9	Tauj Ab				
10	Tshuag Nyaag				
11	Tshawj Dej	ยาบำรุงหัวใจ	ตำให้ละเอียด ผสมกับไข่ แล้วทอดหรือเจียวให้กิน	ใช้ส่วนใบหรือลำต้นก็ได้	
12	Tsuaj Mob Sab				

ตารางที่ 6 รายการตำรับยาสมุนไพรทั่วไป และยาเฉพาะทาง หมู่บ้านปางตอง
จากหมอยา ผู้รู้ บ้านปางตอง ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
นายเซงลี แสงส่อ (Xeevliis Xeeem X.Hawj)

ลำดับ	ชื่อตัวสมุนไพร	รักษาโรค	วิธีการใช้	ส่วนที่ใช้	หมายเหตุ
1	Muv tauj nqeeb (รังแตน)	แก้ลมแม่มบอดไม่มีน้ำมันให้ลูก	ค่นไฟให้พออุ่น ค่อยๆถูจากโคนต้นนม ไปสู่หัวนมขูดให้ทั่วรอบต้นนม 3 ครั้ง	ใช้ส่วนก้านรังแตน	
2	Ncaas lab		ต้มดื่มแต่น้ำ	ลำต้นและใบ	
3	Xaam yum	แก้อาการท้องอืดท้องเฟ้อ	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใช้รากและใบ	
4	Nruas thoob	ปวดท้อง	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใช้ราก	
5	Tshuj txug leeg	ยาต่อเอ็นและสะमानแผลสด	ตำหรือบดให้ละเอียด นำมาประคบ กับแผล วันละ 1 ห่อ ติดต่อกัน ประมาณ 5-7 วัน	เถาและใบ	เป็นยาร้อน ยาเฉพาะ ใช้รวมกันกับตัวยาที่ 10 และ 11
6	Maab txuag leeg			เถาและใบ	
7	Twm Xaam			ใช้ใบ	
8	Qhaug nyis			ใช้ใบ	
9	Luam yeeb qus	แก้ไข้มาลาเรีย	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใช้ส่วนราก 3 หัว	
10	Txwv dai ntoo (กลม)	ยาต่อเอ็นและสะमानแผลสด	บดให้ละเอียดนำมาประคบกับแผล	ลำต้นและใบ	ใช้ร่วมกับตัวยาที่ 5,6,7,8.
11	Txwv dai ntoo(เหลี่ยม)			ลำต้นและใบ	
12	Maab nplaum	แก้อาการเป็นฝีในระยะแรกเริ่ม	ตำบดให้ละเอียดหมกไฟพออุ่นแล้ว นำมาประคบกับฝี 3-5 วัน	ลำต้นและใบ	
13	Qaub yaas	บำรุงสุขภาพ	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใบ	
14	Raaj os			ใบและลำต้น	
15	Soov nrwm	แก้ปวดท้องลูกเสียด	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใช้ส่วนยอด	

ตารางที่ 7 รายการตำรายา สมุนไพรทั้งไป บ้านปางตอง
จากหมอยา ผู้รู้ บ้านปางตอง ตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
นาง หนะป้างจู แสงเฮ่อ (Nam. Paaj Txug Xeem Hawj)

ลำดับ ตัวยา	ชื่อตัวสมุนไพร	รักษาโรค	วิธีการใช้	ส่วนที่ใช้	หมายเหตุ
1	Laum qaav	แก้ประจำเดือนมาไม่ปกติ	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใช้ราก	
2	Tawv maum kuab	แก้ปวดเนือปวดตามตัว หรือปวดเมื่อยตามร่างกาย	ต้มดื่มแต่น้ำ	เปลือก	
3	Tawv qoov			เปลือก	
4	Npooj txwv puv luj			ใบ	
5	Suab tooj			ใบ	
6	Mom haav (ส้มป่อย)	แก้พิษจากตัวหนอนนึ่ง	ใช้พริกและเกลือตำผสมกันให้ ละเอียด แล้วทำมาทาบริเวณที่แพ้	ใบและยอดอ่อน	
7	Taum daaj	บำรุงสุขภาพ	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใบ	
8	Maab nrhaa	แก้สารพัดโรค	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใบ	
9	Khaub reeb	แก้ไข้	ต้มดื่มแต่น้ำ	ราก	
10	Nruag xyaaas				
11	Nuag thoob				
12	Maab laug tauv				
13	Maab khawv				
14	Txwv kub kauv	แก้การมีลูกยาก	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใบ	

ลำดับ ตัวยา	ชื่อตัวสมุนไพร	รักษาโรค	วิธีการใช้	ส่วนที่ใช้	หมายเหตุ
15	Zaub rawg	แก้เมาเหล้าให้สร่างเร็ว	ต้มดื่มแต่น้ำ	ราก	
16	Kub yaas	แก้แพ้	ต้มดื่มแต่น้ำ	ราก	
17	Twm kum	แก้แพ้	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใบ	
18	Txuas lees	ยาสมานแผลสด	ตำหรือบดให้ละเอียด นำมาประคบแผล	ใบ	
19	Nroj dawb hau			ใบ	
20	Nroj rws			ใบ	
21	Nrhaub dub	แก้แพ้คัน, แพ้ยาฆ่าแมลง	ต้มดื่มแต่น้ำ	ราก	
22	ซาปา	แก้ผื่นหนอง	ตำหรือบดให้ละเอียด นำมาประคบฝี	ยอด, ดอก, ใบ	
23	ยอดใบฝรั่ง				
24	Paaj xav	ยารักษาโรคกระเพาะ โดยเฉพาะแผลกระเพาะลำไส้	ต้มดื่มแต่น้ำ	ลำต้น และใบ	
25	Tsuaj mob plaab(เรียกตามสรรพคุณ)				
26	Nruag thoob	แก้ปวดท้องแหว่ง	ต้มดื่มแต่น้ำ	ราก	
27	Tshuaj txuag leeg lab	ยาต่อเส้นเอ็น	ตำรากแล้วนำมาประคบ	ราก	

ตารางที่ 8 รายการตำรับยาสมุนไพรทั่วไป. หมู่บ้านปางอู้ง
จากหมอยา ผู้รู้บ้านปางอู้ง ตำบลแมตีก อำเภอมะเณจัม จังหวัดเชียงใหม่
นาง เกอะ แสงส้อ (Nam Nchaiv Txug Xeem Hawj)

ลำดับ ตัวยา	ชื่อตัวสมุนไพร	รักษาโรค	วิธีการใช้	ส่วนที่ใช้	หมายเหตุ
1	Zaub Rawg	Mob nyuv zwg ปวดกล้ามเนื้อ	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใช้ยอดใบอ่อนๆ	
2	Rhav laaj	ปวดเนื้อปวดตัว	ต้มหรือตุ๋นกินกับไก่	ใช้ยอดใบอ่อนๆ	
3	Xaam mua Kaab	บำรุงครรภ์	ชอยให้ละเอียดใส่ผสมแล้วนำไปทอด	ใช้ใบอ่อนๆ	
4	Tuj di	ปวดเมื่อย	ต้มกินหรือต้มน้ำก็ได้	ใช้ลำต้นและใบ	
5	Pawj qab	บำรุงสุขภาพ	ตุ๋นกินกับไก่หรือต้มกินก็ได้	ต้นและใบ	
6	Taab Kib	สมานแผลสด	ตำหรือบดให้ละเอียด ประคบแผล	ต้นและใบ	
7	Tshaab Xyoob	ยาแก้ปวด	ต้มกิน, ต้ม หรือประคบ	ใช้ทั้งต้น	ประคบให้ผสมเหล้า
8	Mob Raum	ปวดบวม	ต้มหรือตุ๋นกินกับไก่	ใช้ทั้งต้น	
9	Tshuaj Rhwb	เจ็บคอ, คออักเสบ	ต้มกินแต่น้ำ จิบบ่อย	ต้นและใบ	ตุ๋นกับไก่ก็ได้
10	Rau Neeg	บำรุงครรภ์หลังคลอด เลือดตกใน	ต้มกินแต่น้ำหรือตุ๋นไก่	ใช้รากและหัว	
11	Tshuaj Mob Sab	บำรุงหัวใจ	ต้มกินแต่น้ำหรือตุ๋นไก่	ต้นและใบ	
12	Maaj Nyig	แทงลูก เลือดคั่งใน (ยาขับเลือด)	ต้มกินแต่น้ำและใช้อาบ	ใช้ลำต้น	
13	Xaa Yum	ปวดอวัยวะเพศชาย, อั้นขณะบวม	ตำให้ละเอียดใช้ให้น้ำร้อนลวก และนำมา ประคบบริเวณที่ปวด	ใช้หัว	น้ำที่ได้จากการลวก สามารถดื่มได้
14	Pawj ab	บำรุงสุขภาพ	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใช้ลำต้น	
15	Tom faaj	ปวดฟัน	ตำและนำมาอม 10 นาที	ใช้ลำต้น	

ตารางที่ ๑ รายการตำรับยา สมุนไพรทั่วไป 2 บ้านปางอู๋
จากหมอยา ผู้รู้บ้านปางอู๋ ตำบลแมตึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
นาง เก้า แสงฮ่อ (Nam Nkaaj lis Xeem Hawj)

ลำดับ ตัวยา	ชื่อตัวสมุนไพร	รักษาโรค	วิธีการใช้	ส่วนที่ใช้	หมายเหตุ
1	ยาบำรุงครรภ์	เป็นยาบำรุงครรภ์	ต้มดื่ม อาบ	ทุกส่วน	
2	Txwv kub kauv	แก้ปวดประจำเดือน	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใช้ราก	ใช้ 2 อย่างนี้ด้วย กัน
3	Nav lab			ใช้รากและลำต้น	
4	Txwv dai tshaig	เด็กสะอึกนมแม่	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใช้ราก	
5	Tshuaj twm kum	แก้แพ้ต่างๆ หรือแก้พิษ โดยเฉพาะคน	ต้มคั้นน้ำหรือกิน	ใช้ราก	ใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง
6	Luam lawg ntoo	ที่แพ้ยาฆ่าแมลง		ใช้ต้นและใบ	
7	Ntshaub lab	แก้ท้องเสีย	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใช้ราก	ใช้ 3 ต้นพอ
8	Nkaaj dub gaas	ผู้หญิงอยู่ไฟกินผิด	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใช้ราก	
9	Txwv hlaav qaa	เจ็บคอ หรือคออักเสบ	ต้มดื่มแต่น้ำ	ใช้ราก	
10	Zaaj xawg	แก้ไข้	ส่วนใบใส่ไข่ใส่แล้วทอดกิน, ส่วนรากใช้ต้มดื่มแต่น้ำ		
11	Txwv duaj (ชื่อ) *ไม่มีภาพ	แก้ไข้ลดตกค้างหลังคลอด	ใช้ยอด 7 ยอด	ชอยให้ละเอียดนำ	ใช้ด้วยกัน
12	Nruag Thoob		ใช้ยอด 3 ยอด	ไปต้มกินแต่น้ำ	
13	(ไม่มีชื่อ เรียกตามสรรพคุณ)	ยาแก้แพ้	ใช้ต้มดื่มแต่น้ำ	ใช้ทุกส่วน	
14	Cij qaub	ยาสำหรับบำรุงครรภ์	ทำความสะอาดล้างสมุนไพรเหล่านี้ ให้สะอาด และนำมาต้มหรือตุ๋นกิน	ใช้ทั้งต้น	ด้วยสมุนไพร ตั้งแต่ลำต้นที่
15	Mom laav	สำหรับผู้หญิงที่อยู่ใน		ใช้ทั้งต้น	

ลำดับ	ชื่อตัวสมุนไพรร	รักษาโรค	วิธีการใช้	ส่วนที่ใช้	หมายเหตุ
16	Zaub txhvw nyooog	ในระหว่างการรักษาตั้งครรรกตั้งแต่ 3-9 เดือน ประโยชน์เพื่อให้เด็กที่อยู่ในครรภ์แข็งแรง โดยเฉพาะการดูดนมของลูกที่อยู่ในท้องของแม่ นอกจากนี้ยังช่วยให้เลือดลมของแม่หมุนเวียนปกติ ลดอาการแทรกซ้อนของโรคต่างๆ	กับไก่ หากเป็นไก่กระดุกดำจะเป็นการดี อย่างยิ่ง หรือหากไม่มีก็สามารถใช้ กระรอกหรือรอนกก็ได้ยั้งดี ควรต้มให้สุกๆ ไม่ควรจะมีอยจอนกินไป สามารถทานสมุนไพรรที่ต้มและกินน้ำที่ต้มได้ นอกเหนือจากการกินแต่เนื้อไก่ที่ต้มเท่านั้นสามารถเติมเกลือเพิ่มรสชาติได้	ใช้ทั้งต้น	14 – 23 ใช้ด้วยกัน หรือหากมีไม่ครบก็ใช้เป็นร
17	Nkaaj			ใช้ทั้งต้นและราก	
18	Saww fwj xyaab			ใช้ทั้งต้น	
19	Zaub pob			ใช้ราก	
20	Pawj qab			ใช้ทั้งต้น	
21	Maab khawm txwj			ใช้ยอด, ใบ	
22	Kaav ywm			ใช้ราก, หัว	
23	Zaab tsawg	ยาสมุนไพร (เรียกตามสรรพคุณ)	ใช้ทำให้ละเอียดแล้วประกอบ	ใช้ผลตามข้อและใช้ของผลก็ได้	
24	Tsuaj moob qov txaab			ใช้ใบและราก	ใช้ยางอุดฟันแก้ได้
25	Tshuaj kaab nrw			ใช้ราก หรือหัว	
26	Hov txob			อย่างละ	
27	Zaaj kaug ntawv	3 กอ			
28	Tshuaj ab	ยาแก้ปวดท้อง	ต้มน้ำดื่ม	ใช้ส่วนราก	อย่างที่มี 2 ใบจะดี
29	Tshuaj moob nrw	ยาบำรุงหัวใจ	ต้มนกินกับไก่	ใช้ลำต้น	ควรสดไว้ในตู้ไ้
30	Tshuaj moob teg taw os	ยาแก้ปวดตามข้อหรือแขนขา	ต้มนกินกับไก่	ใช้ทุกส่วน	ใช้ร่วมกับยาอื่นก็ได้
31	Tw nres	ยาแก้ปวดท้อง และท้องร่วง	ใช้ต้มนกับนำชาข้าว หรือต้มนไก่ก็ได้	ใช้ส่วนใบ	
32	Dog ntoo	ยาแก้จ้ำใน	ต้มน กิน	ใช้ส่วนใบ	
34	Zaub cis nyuj lab	ยาบำรุงสุขภาพ	ใช้ต้มนกินแต่ไก่ และต้มน้ำแกง ใช้เกลือปรุงรสได้เพียงอย่างเดียว	ใช้ทุกส่วน	หญิงที่ตั้งครรภ์ห้ามกิน
35	Tshuaj to plaab			ใช้ทุกส่วน	
36	Pej puag taas			ใช้หัว, ราก	

4.6 พืชสมุนไพรที่พบใน 3 หมู่บ้าน

พืชสมุนไพรในแต่ละตำรับยา

จากตำรับยาที่นำเสนอในข้อ 4.5 มีชื่อตัวยาสสมุนไพรต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เช่น บ้านแม่อุคอ มีตำรับยาสมุนไพรทั่วไป 1 หมอยาคือ นางยัว แสงเฮ้อ ตำรับยาชื่อ Nam Ntxoov Yag Xeem Hawj ซึ่งตำรับยาชุดนี้ มีตัวยาสสมุนไพรที่เกี่ยวข้อง จำนวนถึง 19 ชนิด ที่ใช้สำหรับรักษาโรคต่าง ๆ เช่น นารากสมุนไพรชื่อ Plov Ntxaiv และ Maab Xav มาต้มรวมกัน แล้วดื่ม จะช่วยรักษาโรค อาหารเป็นพิษ และแน่นหน้าอกหลังกินข้าว เป็นต้น

อีกตัวอย่างหนึ่งของการใช้ยาสมุนไพรทั่วไป 2 ที่บ้านปางอู้ง ผู้รู้ ชื่อ นางเก้า แสงเฮ้อ ตำรับยาชุดนี้เรียก รวม ๆ ว่า Nam Nkaaj lis Xeem Hawj ซึ่งมีตัวยาสสมุนไพรทั้งหมด รวม 35 ชนิด ยาในชุดนี้สามารถรักษาโรคทั่วไปที่อาจเกิดในชีวิตประจำวัน ได้หลายโรค (รายการมีในหน้าที่ 57-58) เช่น ยาแก้ปวดฟัน จะใช้รากหรือหัวอย่างละ 3 กอ ของสมุนไพร 3 ชนิด ได้แก่ Tshuaj kaab nrwg , Hov txob และ Zaaj kaug ntawv มาตุ๋นกับไก่ กินแล้วอาการปวดฟันจะดีขึ้น เป็นต้น

กระบวนการจัดเก็บตัวอย่างสมุนไพร

นักวิจัย ทีมวิจัย ได้มีการสำรวจ จัดเก็บ และถ่ายภาพพืชสมุนไพรต่าง ๆ ที่หาได้ในพื้นที่ป่ารอบ ๆ หมู่บ้าน โดยมีขั้นตอน กระบวนการในการจัดเก็บ ดังนี้

1) ติดต่อประสานงานกับผู้รู้ ที่ได้จัดเวทีที่ 1 “สร้างความเข้าใจโครงการฯ” โดยมีการเชิญ และทาบทามล่วงหน้าให้มาเป็นวิทยากรในเวที และก่อนที่จะจัดเวทีที่ 2 ทีมวิจัยได้ขอให้ผู้รู้ ที่เป็นวิทยากรเหล่านี้ นำตัวอย่างสมุนไพร และข้อมูลด้านสมุนไพร มามอบให้ทางทีมวิจัยได้บันทึกภาพ และรายละเอียดต่าง ๆ

2) เก็บรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติมจาก กิจกรรมในเวที ที่ 2 เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลในส่วนที่ขาด

3) เก็บรายละเอียดข้อมูลเพิ่มเติม หลังจากกิจกรรมในเวที ที่ 1 และ 2 เพิ่มเติมอีกครั้ง และบันทึกเป็นรูปเล่ม

ชนิดและปริมาณ สมุนไพร

ชนิดและปริมาณ สมุนไพร ที่ทีมวิจัย ผู้รู้ และนักเรียนจากทั้ง 3 หมู่บ้าน ที่ได้ช่วยกันเก็บรวบรวม และบันทึกภาพได้นั้น เป็นการเก็บข้อมูล ระหว่าง เดือนพฤศจิกายน 2546 – เดือน เมษายน 2547 ผู้รู้จะเป็นผู้กำหนดประเภทและชนิดของสมุนไพรที่ต้องการเก็บตัวอย่าง ซึ่งจะยึดตาม ตำรับยา ที่ได้นำเสนอ ไปแล้วในหน้า 49-58 รายชื่อสมุนไพรที่พบและเก็บตัวอย่างได้ ได้แก่ บ้านแม่อุคอ จำนวน 33 ชนิด บ้านปางตอง จำนวน 42 ชนิด และบ้านปางอู้ง จำนวน 50 ชนิด ซึ่ง รายชื่อ ภาพถ่าย และข้อมูลลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของสมุนไพรแต่ละชนิด มีในหน้า 60 – 80 ส่วนปริมาณของสมุนไพรแต่ละชนิดนั้น ไม่สามารถบอกปริมาณที่แน่นอนได้ แต่ผู้รู้ บอกว่า มีปริมาณลดลง โดยดูได้จาก หายากมากขึ้น ต้องเข้าไปลึกขึ้น ในการเก็บด้วยในแต่ละชนิด เป็นต้น

สมุนไพรที่พบบริเวณหมู่บ้าน แม่อุค สมุนไพร Nam daab ntsoov

	ชื่อ Plov Ntxaiv (ปล้องไช้) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ มีลำต้นสูงประมาณ 1 เมตร ใบเขียวสด ไม่มีดอก ไม่มี ผล ขยายพันธุ์ทางราก ชอบขึ้นตามลำห้วย ที่มีความชื้นสูง
	ชื่อ Maab Xav (ม้างช้าง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นเครือเลื้อยตามต้นไม้ ออกดอกสีชมพู-สีม่วง ในช่วงฤดูหนาว ชอบขึ้นตามพื้นที่ที่มีความชื้น
	ชื่อ Maab Xav (ม้างช้าง สีม่วง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นเถาเครือเลื้อยตามต้นไม้ ออกดอกสีม่วง ในฤดูหนาว ในเดือน พฤศจิกายน - กุมภาพันธ์
	ชื่อ Tsuaj txhaam dej (ยาแก้แผลอักเสบ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นปล้อง ใบเขียวสด ขึ้นตามลำห้วย ออกดอกเล็กๆ สีขาวนอยด มีความสูงประมาณ 80-100 เซนติเมตร
	ชื่อ Txwv dev zwg (จีเต้ซื่อ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ มีความสูงขนาด 4-5 เมตร ใบเล็กมัน ชอบขึ้นตามหัวไร่ ปลายนา บนพื้นที่สูง ใบเขียวตลอดทั้งปี เปลือกบาง
	ชื่อ Txwv taum ntaaj (จีเต้าค้าง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็น ไม้ยืนต้นเนื้ออ่อน เปลือกหนา (คนเมืองเรียกว่า หมากลิ้นไม้) มีดอกและผลเป็นฝักใหญ่ และยาว มีรสขม

	ชื่อ Zaa j xaw g (ข้างเซอ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ มีขนาดลำต้นเล็ก ๆ เเท่ตะเกียบ สูงประมาณ 80 ซม. ใบเขียวเข้ม ขอบขึ้นในลำห้วยที่มีความชื้นสูง อากาศเย็น
	ชื่อ Nav lab (น้ำ ล้า) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ยืนต้น ใบเขียว ก้านแดง เวลาเด็ดใบออกจะมีน้ำยางสีขาว ลำต้นจะมีน้ำยางสีขาวเช่นกัน จะเห็นชัดเวลาถลอก
	ชื่อ Paa j daaj (ต้นดอกบัวตอง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้พุ่ม ความสูงประมาณ 2 เมตร ใบเขียวเป็นแฉก จะออกดอกสีเหลือง ในช่วงเดือน พฤศจิกายน-ธันวาคม
	ชื่อ Luam yaab (ต้นยาสูบ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นขน ใบกว้าง ยาวประมาณ 30-80 ซม. มีกลิ่นเหม็น ชาวบ้านชอบปลูกไว้ แล้วนำมาทำยาเส้นสูบ
	ชื่อ Nruag Saag (จ้าว สาง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้พุ่ม มีเถาเครือ สูงประมาณ 1-1.5 เมตร ใบเขียวสดมัน มีดอกสีขาว ออกผลสีเขียวหม่น มีรสเปรี้ยว ชาวบ้านตำใส่เกลือกินเล่น
	ชื่อ Npooj txos (ปล่องขาว) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลหญ้า สูงประมาณ 1-1.5 เมตร ใบสีเขียวหม่น มีขน ออกดอกสีเทา-ขาว ในฤดูฝน จะตายในช่วงแล้ง ฝนมาจะงอกใหม่

	ชื่อ Txwv khau tawv daaj (จื่อ เคา เตอ ค้าง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้พุ่ม สูงประมาณ 1 เมตร ใบเขียวเหลือง ชอบขึ้นตามลำห้วย หรือ ที่มีความชื้นสูง ใบหยาบ มีขนเล็กน้อย ขยายพันธุ์ทาง ราก
	ชื่อ Tsuaj puag (ชั่ว ปั่ว) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ยืนต้น ใบเขียวสดตลอดทั้งปี ออกดอกสีขาว ผลแดง ในเดือนธค. -กพ. ชอบขึ้นในพื้นที่สูง อากาศเย็น ความชื้นสูง
	ชื่อ Ntoog zeg qab (ดอง เซ ค้าง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ยืนต้น สูงประมาณ 5 เมตร ใบใหญ่ บนเขียวเข้ม ใต้ใบสีเทา มีขน ออกดอกสีขาว ผลสีเขียวดำ ชอบขึ้นในป่าหนาที่บ ที่สูง
	ชื่อ Txwv txwb neeb (จื่อจื่อเน้ง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน สูงประมาณ 3-5 เมตร ใบเล็ก สีเขียวอ่อน ออก ดอกสีขาว-เหลือง มีผลเท่ากับเมล็ดถั่ว สีม่วงคล้ำ ขึ้นตามป่า ไร่สละของหลวงพ่าวัว
	ชื่อ Tshuaj pem txwv (ชั่ว เป๊ะ จื่อ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นต้นหญ้า คล้ายต้นสาบเสือ ขึ้นตรง ไม่มีแขนง ออกดอกสีขาว ใน ช่วงเดือน ธค.-มีค. ชอบขึ้นตามหัวไร่ปลายนา
	ชื่อ Suab toog (สัวทอง : ชนิดเล็ก ก้านแดง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลเฟิร์น สูงประมาณ 5 ซม. ใบเล็กออกเป็นคู่ ยาว สีเขียว ขยายพันธุ์ทางราก ชอบขึ้นตามหัวไร่ปลายนา

	ชื่อ Suab Xuv hlau (สัว ชูเฮา) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลเฟิร์น แต่เป็นเครือเล็ก ๆ เลื้อยเกาะตามต้นหญ้า ใบเขียวเล็กบาง ชอบขึ้นตามหัวไร่ปลายนา
---	--

พืชสมุนไพรที่พบบริเวณบ้าน แม่อุคอ สมุนไพร Nam puj lang txawj_(เฉพาะทาง)

	ชื่อ Caab lab (ไล่เดือนแดง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไล่เดือน แต่มีขนาดเล็กกว่าไล่เดือนปกติ มีสี ชมพู-แดง ชอบอาศัยอยู่ตามดินชื้น และร่วนซุย
	ชื่อ Kaab Qov cug (ก้าง ขอ จู) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นแมลงตัวเล็ก ๆ ที่หากินตามดินแห้ง ชอบอาศัยอยู่ตามดินแห้ง
	ชื่อ Qwj yeeg nplooj (หอยใบไม้) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ คล้ายหอยเชอรี่ แต่มีขนาดเล็ก เปลือกบาง-เหลืองใส ชอบเลื้อยไปตามใบไม้ จะพบมากตามลำห้วยในช่วงฝน ชอบอากาศเย็น-ชื้น
	ชื่อ Mov nplaum lab (ข้าวเหนียวแดง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ มีเมล็ดสั้น กลมอ้วน เมื่อหุงแล้วจะมีความเหนียว มากกว่าข้าวเหนียวปกติ ส่วนใหญ่จะเป็นข้าวไร่ บนพื้นที่สูง

	ชื่อ Kaab daws tab ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นแมลง ที่อาศัยอยู่ตามพื้นดินในไร่นา เมื่อมีศัตรูรบกวนมันจะขดตัวกลม ลำตัวมีสีเหลือง-ดำ พบมากในช่วงปลายฝนต้นหนาว
---	---

พืชสมุนไพรที่พบบริเวณบ้าน แม่อุคอ สมุนไพร Nam puj lang txawj

	ชื่อ Paaj lom Ee ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลกล้วยไม้ ออกดอกสีเหลืองในช่วงหนาว (ธ.ค.-มี.ค.) ชอบขึ้นบนต้นไม้ ในพื้นที่สูง ป่าดิบ
	ชื่อ Twm Xaam (ต้อ ช่าง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้พุ่มใบเลี้ยงเดี่ยว ใบหนา เจริญสด ยาวประมาณ 50 ซม. เมื่อเคี้ยวใบ จะมีน้ำยางเหนียวใส ๆ
	ชื่อ Mog haav (มอ ฮ้าง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลหญ้า สูงประมาณ 1 เมตร ต้น/ใบเขียวเข้ม ได้ใบจะมีสีเขียวมัน ชอบขึ้นตามลำห้วย เมื่อเคี้ยวจะมีน้ำยางเหนียวใส
	ชื่อ Paaj tshaug (ป้าง เซา) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ยืนต้น มีขนาดใหญ่ ใบเล็กเรียวยาว ได้ใบจะมีสีเขียว-เทา เปลือกลำต้นบาง ออกดอกเป็นช่อยาวสีขาว (มค.-กพ.) ชอบขึ้นตามหัวไร่ปลายนา

	ชื่อ Tauj ab (เต้า ฮ้า) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลหญ้า ใบเลี้ยงเดี่ยว ลำต้นเป็นปล้อง สูง 1-1.5 เมตร ขยายพันธุ์ทางหน่อ หรือราก ใบเขียวยาวหยาบ ชอบขึ้นบนเนินเขาที่แห้งแล้ง ตามหัวไร่ปลายนา
	ชื่อ Tshuag nyaag (จั่ว ยาง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชเถาเครือขนาดเล็ก ชอบเลื้อยไปตามต้นไม้ ที่อาศัยอยู่ตามลำห้วยเล็กๆ ที่มีความชื้นในดินสูง ใบเขียวมัน และเขียวตลอดปี
	ชื่อ Tshawj dej (เซ่อ เด่) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว เป็นปล้อง ๆ สูง 50-100 ซม. ใบเรียวยาวหยาบ อาศัยตามหนอง บึง คลอง หรือลำห้วย ที่มีอากาศเย็น
	ชื่อ Tsauj mob sab (ยาบ่ารุงหัวใจ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นหญ้าที่ขึ้นตามลำน้ำ-ห้วย-บึง มีความสูงประมาณ 1 คืบ ใบจะมีก้านยาวเขียวมัน ขยายพันธุ์ทาง กอ/ ราก
13 ไม่สามารถเก็บภาพได้ในช่วงเวลาที่ย่ำรุ่ง	ชื่อ Tsauj rws (ปู่ห้วยพื้นที่สูง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นหญ้าที่อาศัยอยู่ตามลำห้วยเล็กๆ ในพื้นที่สูง ชอบอยู่ในรูและออกหากินในเวลากลางคืน มีสีดำ-แดง ขนาดเท่าปูนา หรือใหญ่กว่า

สมุนไพรที่พบบริเวณหมู่บ้าน ปางตอง สมุนไพร N. paaj txug

	ชื่อ Laum Qaar (เล้าซาง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นเถาเครือใบเล็กมัน เขียว เป็นพุ่มเล็กๆ ขนาดเท่า ส้อมไก่ ขยายพันธุ์ทางราก ชอบขึ้นตามหัวไร่ปลายนา ในพื้นที่สูง
	ชื่อ Tawr Maum Kuab (เปลือกต้นมะละกอ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นต้นมะละกอ ก้านใบยาวเป็นแฉก ออกดอก ผล เกือบทุกฤดู สูงขนาด 2 – 4 เมตร ชาวบ้านชอบปลูก กินเป็นผลไม้ อาหาร หรือนำผลดิบไปทำเป็นส้มตำ
	ชื่อ Tawr Qoor (เตอะ ของ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว มีลำต้นเป็นปล้องยาว ใบยาว เรียว เขียวมัน ชอบขึ้นตามดินที่มีความชื้นสูง เช่น ข้างลำห้วย หรือหนองบึง และมีอากาศเย็น
	ชื่อ Npooj Txwr Pur Luj (ใบสับปะรด) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นต้น สับปะรด มีขนาดต้นสูงประมาณเท่าหัวเข่า มีผล หนัก ประมาณ 1-3 ก.ก. ชาวบ้านนิยมปลูกเป็นพืช เศรษฐกิจ ส่วนที่ใช้เป็นสมุนไพรคือใบ โดยฉีกให้เป็น
	ชื่อ Suab Tooj (สัว ต้อง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลเฟิร์น เป็นเถาเครือเล็กๆ ใบเล็กเขียว เป็นพุ่มเล็กๆ ชอบขึ้นตามหัวไร่ปลายนาบนพื้นที่สูง
	ชื่อ Mom Haar (ส้มป่อย) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชนามไม้เถา ลำต้นมีหนาม ใบเล็กคู่เขียว ยอด อ่อนจะออกเป็นสีแดงสด ชาวบ้านนิยมนำไปจิ้มน้ำพริก ชอบขึ้นตามหัวไร่ปลายนา

	ชื่อ Taum Daaj (เต๋าด้าง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลถั่ว เป็นทรงพุ่ม ใบเขียวเหลือง หยาบ มีขนเล็กน้อย มีดอกและฝักคล้ายถั่วเหลือง แต่เล็ก และลีบ ชอบขึ้นตามหัวไร่ปลายนา
	ชื่อ Maab Nrhaa (มัง ชา) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชเถาเลื้อยยาว ชอบเลื้อยไปตามต้นไม้ ใบสีเขียวสดมัน ออกดอกสีชมพู - ม่วง ในเดือน พ.ย - ก.พ. อากาศเย็น พื้นที่สูง
	ชื่อ Khaub Reeb (เค้า แจ้ง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพุ่มไม้หนาม ลำต้นเป็นหนาม ใบคล้ายใบสตอร์เบอร์รี่ ดอกสีขาวเหลือง ผลคล้ายสตอร์เบอร์รี่ เล็กเท่านิ้วก้อย สีเหลือง หวานอร่อย ชาวบ้านเรียกว่า สตอร์เบอร์รี่ป่า
	ชื่อ Nruag Xyaas (จัว ชาง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นเถาพุ่มและมีเครือ สูงประมาณ 1-1.5 เมตร ใบสีเขียวมัน ดอกสีขาว ผลสีเขียว เล็กเท่าเม็ดพริกไทย ชอบขึ้นตามหัวไร่ปลายนา ชาวบ้านนิยมนำผลไปตำกินเล่น
	ชื่อ Nruag Thoob (จัว ท้อง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลถั่ว ลำต้นสีเขียวแดง ใบเขียวมีขนเล็กน้อย มีดอกสีชมพู-ม่วง เมล็ดสามารถทานได้ มีสีม่วง ชอบขึ้นตามหัวไร่ปลายนา สูงประมาณ 1-1.5 เมตร
	ชื่อ Maab Laug Taur (มัง เลา เตอะ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นเถาเครือ ใบเป็นแฉก หยาบ ลำต้นมีหนาม ใต้ใบจะมีสีเขียวเทา ชอบอาศัยอยู่ตามป่าใช้สอยและป่าดิบอากาศเย็น

	ชื่อ Maab Khamr (ม้าง เคอะ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้เถาเครือ ชอบเลื้อยเกาะตามต้นไม้ ไบหนา สีเขียว มัน ชอบขึ้นตามป่าทึบ มีความชื้นสูง อากาศเย็น
	ชื่อ Txwr Kub Kaur (จือ กู้ เก้า) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ยืนต้นที่มีขนาดเล็ก สูงประมาณ 2-3 เมตร ก้านยาว ไบใหญ่ เรียว มัน เขียวเข้ม ส่วนใหญ่ไบจะออกเป็นกระจุกตามยอด ชอบขึ้นตามป่าทึบ อากาศเย็น
	ชื่อ Zaub Rawg (เย้า เจ่อ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว เป็นปล้องยาว ไบสีเขียวมัน ปลายแหลม ชอบขึ้นตามลำน้ำลำห้วย หรือที่มีความชื้นสูง ลำต้นสูงประมาณ 1-1.5 เมตร
	ชื่อ Kub Yaas (กู้ ยาง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ ลักษณะคล้ายตัวอย่างที่ 14 ต่างกันตรงที่ไบหยาบบาง เขียวไม่เข้ม ลำต้นสูงประมาณ 1-1.5 เมตร ขึ้นตามลำห้วยที่มีความชื้นสูง ไบมักจะเป็นรูเล็กๆ ลำต้นเป็นปล้อง
	ชื่อ Twm Kum (ตื่อ กู) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้เนื้ออ่อน สูงประมาณ 3-4 เมตร ไบหนา เขียว เป็นปล้องๆ ไบมีกลิ่นเหม็น ชอบขึ้นตามป่าทึบ อากาศเย็น
	ชื่อ Txuas Lees (จัว แลง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นหญ้า มีก้านหรือลำต้นเรียวเล็ก แข็ง ก้านไวยาว ไบสีเขียวเข้ม มัน ไบบาง มีหนามเล็กๆ ตามลำต้นห่างๆ ชอบขึ้นตามห้วยที่มีน้ำไหล

	ชื่อ Nroj Dawb Hau (ต้นสาบเสือ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นหญ้า ใบขนาด 3 นิ้ว กลม สีเขียว มีกลิ่นเหม็น เล็กน้อยออกดอกสีขาวช่วง ก.พ-มี.ค ชาวบ้านใช้ใบ ตำหรือบดนำมาใช้ห้ามเลือดเมื่อถูกของมีคมบาด
	ชื่อ Nroj Rws (เจ้อ จือ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นหญ้า ขอบขึ้นตามหัวไร่ปลายนา สูงประมาณ 1- 1.5 เมตร ใบเล็ก เขียว มั่น มีกลิ่นค่อนข้างเหม็น
	ชื่อ Nrhaub Dub (เข้า ตู้) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ยืนต้นใหญ่ สูงประมาณ 5-10 เมตร ใบสีเขียว เข้ม กว้าง ใบมีกลิ่นเหม็น ขอบขึ้นตามหัวไร่ปลายนา และในป่าที่ที่มีความชื้นสูง อากาศเย็น
	ชื่อ (ยอดดอกชบา) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ดอกทรงพุ่ม ใบสีเขียว ดอกสีชมพูหรือเหลือง สูงประมาณ 1-1.2 เมตร ชาวบ้านนำมปลุกเป็นไม้ ดอกไม้ประดับ
	ชื่อ (ยอดใบฝรั่ง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ยืนต้น เปลือกบาง ใบหนาเขียวสด ใบคู่ ส่วน ใหญ่ชาวบ้านนิยมปลุกเป็นผลไม้กิน ออกดอกสีขาว ผลสีเขียว ขนาดของผลใหญ่เล็กตามขนาดของพันธุ์
	ชื่อ PaaJ Xar (ป้าง ข้าง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นเถาเครือ เลื้อยตามต้นไม้ ลำต้นเป็นปล้องๆ ยาว ประมาณ 5 นิ้ว ใบเขียวสด ออกดอกสีม่วงช่วง ม.ค- มี.ค ขอบขึ้นตามพื้นที่ที่มีความชื้นสูง อากาศเย็น

	ชื่อ Tsuaj Mob Plaab (ข้าว ม้อ ปล้าง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลหญ้า ขึ้นตามไร่ นา หรือไร่สวนเก่า ใบสีเขียวอมเหลือง ออกดอกสีเหลืองอ่อนฤดูหนาว สูงประมาณ 1 เมตร มีแขนงเป็นพุ่มเล็กๆ ฤดูร้อนจะ
	ชื่อ Nruag Thoob (จั่ว ท้อง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลหญ้า ลำต้นสีแดงมีขน ใบสีเขียวสดได้ใบสีเขียวอ่อน ดอกสีชมพู ผลสีม่วง รับประทานได้ สูงประมาณ 1-1.5 เมตร ชอบขึ้นตามหัวไร่ปลายนา
	ชื่อ Tshuaj Txuag Leeg Lab (ข้าว จั่ว แลง ล้า) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นเถาเครือเลื้อยไปตามต้นไม้มที่ขึ้นอยู่ใกล้ๆ ลำต้นสีเขียวอมแดง ใบด้านบนสีเขียวเข้ม ใต้ใบสีเขียวอ่อน ชอบขึ้นตามลำห้วย หรือในที่ที่มีความชื้นสูง อากาศเย็น

สมุนไพรที่พบบริเวณหมู่บ้าน ปางตอง สมุนไพร Xeevli

	ชื่อ Mur Tauj Nqeeb (รังแตน) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นรังแตนที่มีแตนอาศัยอยู่ ซึ่งมีทั้งน้ำหวาน อาหารและตัวอ่อน หรือเป็นรังแตนที่ยังสดใหม่เพิ่งได้มาที่จะใช้เป็นยาสมุนไพรได้ผล ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3-5 นิ้ว
	ชื่อ Ncaag Lab (จาง ล้า) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นหญ้าที่มีเครือเป็นเส้นเลื้อยไปตามดินและแตกเป็นแขนงหลายแขนง ลำต้นสีแดงเขียว มีใบเล็กๆ สีเขียว ตามยอดของแขนงต่างๆ

	ชื่อ Xaam Yum (ซาง ยู่) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นหญ้าตระกูลใบเลี้ยงเดี่ยว คล้ายต้นกระเทียม ใบสีเขียวเรียวยาว สูงประมาณ 20-30 ซม. ชาวบ้านนิยมนำมาปลูกไว้เป็นยาต้นไถ่สมุนไพรร
	ชื่อ Nruag Thoob (จัว ท้อง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลหญ้า ลำต้นสีแดงเขียว มีขน ใบด้านบนสีเขียวสด ใบด้านล่างเขียวอ่อน ดอกสีชมพู ผลสีม่วง สามารถหาได้ หากเจ็บตามหัวไร่ไล่ยา
	ชื่อ Tshuaj Txuag Leeg (ซัว จัว แลง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ มีลักษณะคล้ายตัวอย่างที่ 2 แต่ต่างตรงที่ลำต้นจะเป็นสีเขียว ใบกว้าง ขึ้นตามเครือเป็นช่วงๆ และมีความยาวประมาณ 5-7 เมตร
	ชื่อ Maab Txuag Leeg (ม้าง จัว แลง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ มีลักษณะคล้ายตัวอย่างที่ 2, 5 แต่เป็นเถาเครือที่เลื้อยขึ้นตามต้นไม้ใหญ่ ใบสีเขียวอ่อน เรียว ชอบขึ้นบนเนินเขา แห้งแล้ง
	ชื่อ Twm Xaam (ตือ ซ่าง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว ใบหนา เรียวยาวเกือบเมตร ส่วนมากจะขึ้นเป็นกอใหญ่ ใบจะมีน้ำเหนียวใส มีกลิ่นเหม็นฉุนๆ ขึ้นตามที่มีความชื้นสูง ลำห้วย หนอง บึง
	ชื่อ Qhaug Nyis (กัว ยี่) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ คล้ายต้นข้าวแต่มีลำต้นเรียวยาว สีเขียวเหลือง สูงประมาณ 1 เมตร ขึ้นตามที่มีความชื้นสูง ข้างลำห้วย ดอกสีขาวเป็นช่อ ผลสีเหลืองพอแก่จะเป็นสีแดงและสีส้ม

	ชื่อ Luam Yeeb Qus (ลัวะ เย้ง คู้) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นหญ้าใบเลี้ยงคู่ ลำต้นเรียวยาว สีเขียวมีขนและเหนียว ใบเป็นแฉกเล็กๆ ขึ้นตามลำต้น ดอกสีขาว สูง 1 เมตร ชาวบ้านเรียกว่ายาสูบป่า ขึ้นตามหัวไร่ปลายนา
	ชื่อ Txwr Dai Ntoo (จื่อ ไต ดอง) (กลม) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นเถาเล็กๆ เลื้อยตามต้นไม้ใหญ่ และจะออกเป็นใบกลมเป็นลูก ขอบขึ้นตามบนเนินเขาที่แห้ง แต่มีอากาศเย็น
	ชื่อ Txwr Dai Ntoo (จื่อ ไต ดอง) (เหลี่ยม) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ มีลักษณะเช่นเดียวกับตัวอย่างที่ 10 แต่ใบที่ดูเหมือนเป็นผลนั้นมีรูปร่างเป็นแฉกๆ หรือเป็นเหลี่ยม เหมือนผลของมะเฟือง
	ชื่อ Maab Nplaum (ม้าง เปล้า) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นเถาเลื้อยไปตามลำห้วยหรือคันทนาที่มีน้ำไหลผ่าน ลำต้นสีแดง ใบสีเขียว ลำต้นมีปล้องยาวจุดต่อลำปล้องจะมีรากงอกขึ้นมาและมีแขนงแตกเป็นยอดสูงชัน
	ชื่อ Qaub Yaas (เก้า ยาง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ ลำต้นเป็นปล้องๆ สีแดงเขียว ใบเรียวยาว ขึ้นเป็นพุ่มเล็กๆ เมื่อเด็ดยอดจะมีน้ำยางใสเหนียวๆ ขอบขึ้นตาม 2 ฟากของลำห้วย บนพื้นที่สูง อากาศเย็น

		ชื่อ Raaj Os (จ้าง ออร์) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ ลำต้นสีแดง ใบบนสีเขียว ใบล่างสีเขียวอ่อน สูงประมาณ 50-70 ซม. ชอบขึ้นในที่ที่มีดินร่วนเปียก ชอบอากาศเย็น และอยู่ใต้เงาของร่มไม้
		ชื่อ Soov Nrwm (ซอง จื่อ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นกอทรงเตี้ยเล็ก สูงประมาณ 20 ซม. ใบเป็นก้าน และเป็นแฉกๆ หลายใบติดต่อกัน ขยายพันธุ์โดยทางหน่อหรือกอ ชอบขึ้นตามหัวไร่ปลายนา และริมน้ำ
		ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
		ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
		ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....

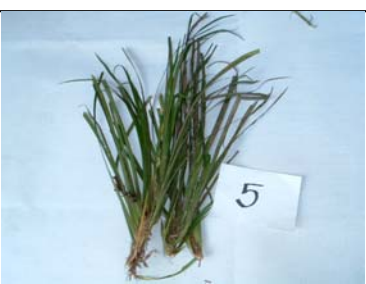
สมุนไพรที่พบบริเวณหมู่บ้าน ปางอ้ง สมุนไพร Kawm

	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....

	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....

	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....

สมุนไพรที่พบบริเวณหมู่บ้าน ปางอู่ สมุนไพรอื่น ๆ

	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....

	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....

	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....
	ชื่อ..... ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์.....

	ชื่อ Zaub pob (เข้า ป้อ หรือกะหล่ำปลี) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลผัก สี่เหลี่ยมเตา ใบกว้างกลม ห่อหุ้มเป็นลูกกลม หนักประมาณ 0.8-2 ก.ก. ชอบขึ้นในที่มีอากาศเย็น ชาวบ้านนิยมปลูกไว้เพื่อจำหน่าย หรือเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชาวบ้าน
	ชื่อ Pawj qaab (แป้อ ขี้) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลหญ้าใบเลี้ยงเดี่ยว คล้ายหญ้าแฝกแต่ต้นเตี้ยกว่า มีกลิ่นหอม ชาวบ้านนิยมปลูกไว้เป็นสมุนไพรต้นไถ่กระดูกดำ เพื่อบำรุงร่างกายและรักษาโรคต่างๆ ชอบขึ้นในที่สูง
	ชื่อ Maab khawm txwj (ม่วง เคอะ ชื่อ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นเถาเครือเลื้อยตามดิน และเกาะตามต้นไม้ ใบเล็กสีเขียวสด ชอบขึ้นตามที่มีความชื้นสูง
	ชื่อ Kaav ywm (กำง ยื่อ หรือตุน) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลบอกลหรือเฟือก คล้ายต้นบอกลที่ขึ้นตามลำห้วย ลำต้นเขียวสด ใบกว้างมัน ชาวบ้านจะใช้ก้านใบที่ยาวมาทำเป็นอาหารหรือจิ้มน้ำพริก ขึ้นในที่ที่เป็นดินร่วน มีความชื้นสูง
	ชื่อ Zaab tsawg (ย่าง เจอ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลหญ้าใบเลี้ยงเดี่ยว ลำต้นสูงประมาณ 1 ฟุต เป็นปล้องๆ ใบเล็กเรียวยาว ขึ้นตามปล้องของลำต้น ลำต้นจะมีสีเขียวแดง ชอบขึ้นตามริมน้ำ หรือในที่ที่มีความชื้นสูง
	ชื่อ Tsuj moob qov txaab (ซั่ว ม้อ ข่อ ช้าง) เรียกชื่อตามสรรพคุณ ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ ลำต้นคล้ายเป็นกิ่งก้านเล็กๆ เรียวยาว บางทีก็ล้มติดดิน เลื้อยเป็นเถา ใบเล็กๆ จะออกตามบริเวณยอด ใบเล็กมันด้านล่างจะมีสีเข้มกว่าด้านบนเล็กน้อย ชอบขึ้นตามที่มีความชื้นสูง

	ชื่อ Tshuaj kaab nrwg (ข้าว ก้าง จื่อ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลหญ้า สูงประมาณ 1-1.20 เมตร ลำต้นและใบจะมีขน เหนียว ใบสีเขียวอมเทา ฤดูฝนจะโตเร็ว ออกดอกในปลายฝนหรือต้นฤดูหนาว และจะเหี่ยวแห้งในฤดูแล้ง
	ชื่อ Hov txob (ฮ่อ จื่อ หรือพริก) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ สูงประมาณ 80 – 120 ซม. ต้นสีเขียว ใบเล็กเรียวยาวเล็กสีเขียวเข้มเล็ก มีดอกสีขาว มีผลพริกสีเขียว พอแก่สีแดง รสเผ็ด ชาวบ้านนิยมปลูกไว้รับประทานเพื่อรสชาติของอาหาร
	ชื่อ Zaaj kaug ntawv (ย่าง เกอ เตอะ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ยืนต้น มีความสูงประมาณ 4-8 เมตร ใบเรียบแบนขอบของใบมีรอยยักเหมือนใบเรียว ส่วนที่ใช้จะเป็นต้นเล็ก ชอบขึ้นตามป่าใช้สอยของหมู่บ้าน ในที่มีอากาศหนาวเย็น
	ชื่อ Tshuaj ab (ข้าว อ้า) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นไม้ยืนต้น จะมีความสูงประมาณ 5-6 เมตร สูงโปร่ง ใบเรียบมัน บริเวณโคนต้นไปสู่รากจะมีสีออกแดงเล็กน้อย ชอบขึ้นในที่ที่เป็นป่าดิบ มีความชื้นสูง และอากาศเย็น
	ชื่อ Tshuaj mob nrwg (ข้าว ม้อ ยื่อ) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นเครือเถา เล็กๆ เลื้อยตามดินใบเขียวและเขียวอ่อน ลำต้นเป็นปล้องๆ แต่มั่น ชอบขึ้นตามริมแม่น้ำ ที่มีความชื้นสูง ช่วง ต.ค. จะมีดอกสีเหลืองเล็กๆ ขยายพันธุ์ทางแขนงที่เลื้อยตามดิน
	ชื่อ Tshuaj moob tegh taw os (ข้าว ม้อ เต เตอา ออร์) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ ลำต้นมีขนาดเล็กเท่าดินสอหรือเล็กกว่า แข็ง ใบเล็กบางสีเขียวอ่อน ใบจะออกเป็นคู่ๆ เป็นพุ่มเล็กๆ สูงประมาณ 1 ฟุต ชอบขึ้นตามริมไร่ ริมสวนและบนเนินเขาแต่จะไม่ขึ้นตามริมห้วย

	ชื่อ Tw nres (ตือ เจห์) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ มีลักษณะเหมือนใบเตย แต่ต้นเล็กกว่าใบเรียวยาวบางและมัน สีเขียวเข้ม สูงประมาณ 1-1.5 ฟุต ชอบขึ้นตามที่มีความชื้นหรือดินที่มีน้ำเปียกส่วนมากชาวบ้านมักจะปลูกไว้ในสวน
	ชื่อ Dog ntoo (ดอ ดอง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ ต้นเป็นใบกลมๆ เล็กๆ มีรากเป็นฝอย ใบสีเขียวเทา ชอบเกาะตามต้นไม้ใหญ่ คล้ายกล้วยไม้ ไม่มีดอก ไม่มีผล มักอาศัยอยู่ตามกิ่งของต้นไม้ใหญ่ที่เป็นป่าดิบ มีอากาศเย็น
	ชื่อ Zaub cis nyuj lab (เย้า จี ยู้ ล้า) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลหญ้าสูงประมาณ 1 เมตร ใบสีเขียวเข้ม จะมีดอกสีขาวในช่วง ก.พ. ชอบอยู่ตามริมไร่ริมนา ในที่อากาศชื้นจะโตเร็ว ส่วนมากชาวบ้านมักจะทำลายทิ้งเสีย เพราะมักจะขึ้นในทำกินของชาวบ้าน
	ชื่อ Tshuaj to plaab (ซัว ดอ ปล้าง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นพืชตระกูลหญ้าใบด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีม่วง ก้านจะมีสีเขียวอมม่วงเล็กน้อย สูงประมาณ 1 ฟุต ชอบอาศัยอยู่ในที่ดินชื้น รมื่น และมีอากาศเย็น ส่วนมากชาวบ้านมักจะปลูกไว้ในสวนสมุนไพร ไม่ค่อยขึ้นตามป่า
	ชื่อ Pej puag taas (เป้ ปัว ตาง) ลักษณะทางกายภาพ หรือพฤกษศาสตร์ เป็นหน่อกอ ใบเรียวยาว สีเขียวเข้มเหมือนใบเตย ต้นเตี้ยเล็กแต่มีหัวในดินเป็นลูกเท่ากับนิ้วมือ สีขาวเหลืองนิดๆ ถูฝนถึงจะมีใบงอกจากกอที่เป็นหัวเหล่านี้ ถูหนาวและร้อน ใบจะเหี่ยวแห้ง

บทที่ 5

สรุปและวิเคราะห์ผล

5.1 สรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การฟื้นฟูและถ่ายทอดสมุนไพร” เป็นการศึกษาวิจัยที่เกิดจากความต้องการของชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งได้มีการพูดคุยกันในระหว่างผู้นำ หรือแกนนำชุมชนหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้านเอง ทั้งกลุ่มแม่บ้าน พ่อบ้าน ตลอดจนเยาวชนผู้มีความสนใจอยากที่จะให้มีการศึกษาอย่างจริงจัง เพื่อเป็นการอนุรักษ์รักษาซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ ที่ผ่านมามีแต่การพูดคุยเท่านั้น แต่ไม่ได้มีการดำเนินการแต่อย่างใด ดังนั้นหลังจากที่ทีมวิจัยได้เข้าไปร่วมพูดคุยกับชาวบ้านทั้งหมู่บ้านต่างมีความเห็นไปในทางเดียวกันที่อยากจะให้มีการรื้อฟื้นเอาความรู้ด้านสมุนไพรจากผู้รู้ในชุมชน แล้วนำมาถ่ายทอดให้กับผู้สนใจ ที่อยากจะเรียนรู้ ซึ่งกลุ่มผู้สนใจมากที่สุดจะเป็นกลุ่มแม่บ้านเพราะตนเองมีความผูกพันกับคนในครอบครัว ดูแลความเป็นอยู่ของครอบครัว ซึ่งบางทีลูกหลานเจ็บป่วยไม่สบายอยู่ในไร่ ในสวน หรือแม้แต่อยู่ในบ้าน จะสามารถใช้สมุนไพรมาช่วยรักษาอาการเจ็บป่วย

นอกจากนี้ในกลุ่มของเยาวชน และพ่อบ้าน ก็เห็นความสำคัญและให้ความสนใจต่อการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน จากการพูดคุยและแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับสถานการณ์และความจำเป็นของการฟื้นฟูสมุนไพร ทุกคนต่างเห็นความสำคัญ เนื่องจากในทุกวันนี้ผู้รู้ในด้านสมุนไพรส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ และนับวันจะลดน้อยลง เนื่องจากเสียชีวิตด้วยอายุไข และไม่ได้มีการถ่ายทอดวิชาความรู้สู่ลูกหลานไว้ ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายความรู้หรือภูมิปัญญาเหล่านี้ไม่ได้ถูกบันทึกไว้อย่างเป็นระบบ ซึ่งส่วนใหญ่ที่ได้เรียนรู้มา บ้างก็จะลืม จำได้ไม่ครบ และผู้รู้บางรายก็หวงวิชาไม่ยอมถ่ายทอดให้กับลูกหลาน หรือจะถ่ายทอดก็ต้องเสียเงินค่า “ผียา” ค่อนข้างแพง จึงทำให้ลูกหลานไม่นิยมเรียนรู้ ส่วนยาเฉพาะ หรือที่เรียกว่า “ยาร้อน” ได้ถูกหวงห้ามไว้ไม่ให้ถ่ายทอดแก่คนทั่วไป ยกเว้นบางคนที่จะมีคุณสมบัติเท่านั้น ตามความเชื่อที่เชื่อถือกันมาว่าจะเป็นการ “ผิดผี” จึงทำให้ผู้คนส่วนใหญ่หันมาให้ความสนใจกับยาแผนปัจจุบัน ซึ่งมีขายอยู่ตามร้านขายยา และในสถานเอนกมัย โรงพยาบาล เนื่องจากมีความสะดวกในการใช้ มีอัตราการใช้ที่ชัดเจน การกินก็กินเป็นเวลา และมีประสิทธิภาพกว่า เพียงต้องเสียเงินหรือเสียค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น

แต่ว่าในส่วนลึกของจิตใจของคนส่วนใหญ่ยังคงเห็นความสำคัญของการที่จะฟื้นฟูสมุนไพร เพราะสมุนไพรอยู่คู่กับวิถีชีวิตของชุมชนสังคมมาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน แม้ปัจจุบันจะมีความนิยมในการใช้ยาแผนปัจจุบันมากขึ้นเรื่อยๆ ก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ลืมหรือยังคงใช้ควบคู่กับสมุนไพรที่มีอยู่

หลังจากที่โครงการฟื้นฟูและถ่ายทอดสมุนไพร ได้เข้าไปร่วมทำการศึกษาวิจัยร่วมกับชาวบ้านตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน 2546 จนถึงเดือนเมษายน 2547 ในเขตพื้นที่หมู่บ้านแม่อุค หมู่บ้านปางตอง และหมู่บ้านปางอุ๋ง ชาวบ้านได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม ช่วยกันคิด ช่วยกันนำเสนอ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ การชี้แนะในการดำเนินงานของโครงการฟื้นฟูและถ่ายทอดสมุนไพร ไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปเตรียมการต่างๆ การติดต่อประสานงาน การจัดเวที การให้ความร่วมมือบรรยากาศเป็นกันเองทุกคนพูดคุยกันเป็นเหมือนพี่น้องใช้ภาษาท้องถิ่น(ม้ง)ในการสื่อสาร ง่ายต่อการดำเนินการวิจัย ทำให้การวิจัยนี้สามารถบรรลุได้ตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ โดยผ่านกระบวนการวิจัยต่างๆ ที่ได้ร่วมกันจัดขึ้น

ผลจากการดำเนินการวิจัยทำให้ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ อาทิเช่น สถานีอนามัย และโรงเรียน กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็น เด็กและเยาวชน ผู้ใหญ่ หรือกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน ซึ่งรวมทั้งแกนนำหมู่บ้านเช่นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน สารวัตรหมู่บ้าน ผู้เฒ่าวัยชรา หมอสมุนไพร และแกนนำต่างๆ ของหมู่บ้าน

ทีมวิจัยได้ใช้เครื่องมือในการดำเนินการวิจัยโดยการจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกัน 3 เวทีหรือกิจกรรม (1) คือเวทีศึกษาบริบทหมู่บ้าน มีเนื้อหา คือ การศึกษาประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน การศึกษาสถานการณ์ของสมุนไพรตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน และการศึกษาค้นหาผู้รู้ด้านสมุนไพรที่มีอยู่ในหมู่บ้าน (2) เวทีค้นความรู้สู่ชุมชน มีเนื้อหา คือ การเชิญผู้รู้ในด้านสมุนไพรที่มีอยู่ในหมู่บ้านมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดสมุนไพรให้ผู้สนใจได้เรียนรู้ โดยมีสมุนไพรทั่วไป สมุนไพรเฉพาะ และเทคนิคการรักษาโรคต่างๆ (3) เวทีการเดินป่าเพื่อศึกษาสมุนไพร มีเนื้อหา คือ การศึกษาสมุนไพรจากป่าห้วยน้ำลำธารที่มีอยู่รอบหมู่บ้าน ทั้งนี้เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้จักสถานการณ์ของสมุนไพรจริงๆ

ในการดำเนินการวิจัยนี้ ทีมงานวิจัยต้องได้ปรับเปลี่ยนช่วงระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยไปเรื่อยๆ เพราะเนื่องจากสภาพสิ่งแวดล้อมการดำรงชีพของชุมชน เช่นในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงมกราคม เป็นช่วงที่ชาวบ้านต้องเก็บเกี่ยวผลผลิตจากไร่ นา สวน และประกอบกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ที่ได้จัดขึ้นจึงทำให้การดำเนินงานวิจัยในบางช่วงติดขัด ต้องเลื่อนการจัดกิจกรรมไปเรื่อยๆ ตามความเหมาะสม

5.2 จุดแข็งของพื้นที่และการดำเนินการวิจัย

ผลจากการดำเนินการวิจัย ที่ทำให้ทีมวิจัยสามารถดำเนินการวิจัยได้ตามเป้าหมาย สืบเนื่องจากมีตัวแปรที่ช่วยทำให้การดำเนินการวิจัยครั้งนี้บรรลุสู่ความสำเร็จในระดับหนึ่งคือ

1. สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน มีอาณาเขตติดต่อกัน มีสภาพป่าที่ยังคงอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยป่าไม้ พืชพันธุ์ต่างๆ และเป็นแหล่งที่ขึ้นของสมุนไพรต่างๆ นานาชนิด ซึ่งในการลงสนาม

ศึกษาสมุนไพรที่มีอยู่รอบๆ หมู่บ้านมีความสะดวกและง่ายแก่การศึกษา ทั้งผู้สอนและผู้เรียน ตลอดจนการจัดบันทึกของทีมวิจัย

2. ชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้านเป็นชาวม้ง มีวัฒนธรรมประเพณีที่เหมือนกัน อีกทั้งมีความเกี่ยวข้องกันเป็นญาติพี่น้อง พูดภาษาเดียวกัน จึงง่ายต่อการจัดกิจกรรม การสื่อสารพูดคุย และโดยเฉพาะใช้ภาษาเขียนที่เป็นภาษาม้ง จะสามารถทำการอ่านออกได้อย่างถูกต้อง มากกว่าการใช้ภาษาไทยเขียนอ่านเป็นภาษาม้ง

3. ทีมวิจัยแต่ละคน เป็นคนในชุมชนหมู่บ้าน จึงง่ายแก่การประสานงานร่วมกันชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำหมู่บ้านและโรงเรียน อนามัย

4. การให้ความร่วมมือและการสนับสนุนจากโรงเรียนในท้องถิ่นค่อนข้างดี ซึ่งผู้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ส่วนหนึ่งเป็นเด็กนักเรียน และเยาวชน ที่ทางโรงเรียนอนุญาตให้เข้าร่วมกิจกรรมในการสืบสานภูมิปัญญาด้านสมุนไพร

5.3 ปัญหาและอุปสรรค

ปัญหาในการดำเนินกิจกรรม

1. เรื่องการความร่วมมือของชาวบ้าน แม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะเห็นว่ามีสำคัญ และมีความจำเป็นในการฟื้นฟู การถ่ายทอดวิชาความรู้ และอนุรักษ์ จากภูมิปัญญาของผู้รู้ ที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ไปสู่ลูกหลาน ให้มีการสืบสานภูมิปัญญาด้านสมุนไพร อยู่ในวิถีชีวิตก็ตาม แต่ทว่าในการกระบวนการของการร่วมกันฟื้นฟู และการเรียนรู้ วิชาความรู้จากสมุนไพร ชาวบ้านก็ยังขาดความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ได้จัดไว้ แม้ทีมงานวิจัยจะได้ทำหนังสือเชิญเข้าร่วมกิจกรรม และประกาศเสียงตามสายให้คนในหมู่บ้านได้รับทราบแล้ว ผู้คนส่วนใหญ่ยังคงไปไร่ ไปสวนทำมาหากินมากกว่าการเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก คนม้งมีนิสัยที่ยึดมั่นแข็งแรง เอาแต่ทำงาน ไม่ค่อยสนใจเรื่องอื่นๆ เท่ากับการทำไร่ทำสวนของตนเอง จึงมักจะเป็นปัญหาต่อการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งของทีมงานวิจัย ส่วนผู้ที่เข้าร่วมส่วนใหญ่ก็มักจะเป็นแม่บ้าน และเด็ก เยาวชน ส่วนผู้ใหญ่หรือผู้ชาย ก็มีแต่เป็นส่วนน้อย

2. เรื่องความหวงวิชาภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพร ของผู้รู้ ตามที่ทีมวิจัยได้เข้าไปประสานกับผู้รู้ที่มีอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน และเชิญให้มาเป็นวิทยากรในการบรรยายถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านสมุนไพรให้กับลูกหลานได้เรียนรู้ และการเข้าไปเก็บข้อมูลทางด้านสมุนไพรจากหมอสมุนไพร ทำให้รับรู้ข้อเท็จจริงจากผู้รู้หรือหมอสมุนไพรว่า ส่วนใหญ่มักจะมีความหวงในวิชาความรู้ของตนเอง ไม่ค่อยอยากบอกหรือจะบอกก็บอกไม่หมด

ดังนั้นในการหาบททำให้หมอสมุนไพรบางท่านมาเป็นวิทยากรในการบรรยาย ในกิจกรรมคืนความรู้สู่ชุมชนนั้น ได้มีหมอสมุนไพรหลายท่านถอนตัว ไม่ยินดีที่จะมาสอน หรือมาบรรยาย ให้กับลูกหลานของตนเองได้รู้ บางท่านบ่าเบียดให้ไปหาคนอื่น บางท่านก็ปฏิเสธ บางท่านก็จะเอาค่าลิขสิทธิ์สองสามหมื่นบาท หมอสมุนไพรบางท่าน เช่น นางไซ โกงสายเงิน Nam Puj Txawj Ntsuag Xeem Xyooj (Ntxhaig Xyooj) เวทีบ้านแม่อุค และนายเซงลี แสงเฮ้อ (Xeevlis Xeem X.Hawj) เวทีบ้านปางตอง สองท่านนี้มีความยินดีอย่างมาก และพร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านสมุนไพรให้อย่างเต็มใจ ส่วนผู้อื่นๆ นั้นจะต้องเสียค่าใช้จ่าย และทำพิธีกรรมบางอย่างตามความเชื่อของหมอสมุนไพรแต่ละคนก่อนที่จะมาเป็นวิทยากร นอกจากนี้ชาวบ้านบางท่านได้เล่าให้ทีมวิจัยได้ฟังว่า บางท่านที่มาบรรยายสอนวิชาความรู้ด้านสมุนไพรนั้นก็สอนไม่หมด ยังขาดอะไรบางอย่างที่เขาไม่ยอมถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้รับรู้ แต่ยังคงเก็บบางส่วนไว้ไม่ยอมถ่ายทอดให้จนหมด

3. เรื่องเสียค่า “ฝียา” เนื่องจากการเชิญชวนให้หมอสมุนไพร เป็นวิทยากรถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านสมุนไพร ให้กับผู้สนใจหรือชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ทางหมอสมุนไพรจะคิดค่า “ฝียา” และทำพิธีกรรมในการขอขมา “ฝียา” เพื่อการถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียน มิฉะนั้น “ฝียา” ก็จะมีราคาแพง ทำให้หมอสมุนไพรอยู่ไม่สุข ตามความเชื่อของหมอสมุนไพร ด้วยเหตุนี้จึงมักจะเป็นอุปสรรคให้การเชิญหมอมาถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับผู้สนใจ บางท่านคิดค่า “ฝียา” ก่อนข้างแพง นอกเหนือจากค่าตอบแทนที่เป็นวิทยากร และหมอบางท่านก็ไม่กล้าที่จะพานักเรียนและผู้สนใจไปศึกษาเรียนรู้หรือแนะนำสมุนไพรที่มีอยู่โดยรอบหมู่บ้าน เพราะเกรงว่าจะเป็นการ “ผิดผี”

4. เรื่องข้อเปรียบเทียบจากการแพทย์สมัยใหม่กับการแพทย์แผนโบราณ เนื่องจากการนิยมนำมาใช้บริการการรักษา จากโรงพยาบาลของรัฐ เพราะชาวบ้านหวั่นสมัยใหม่หรือผู้นิยมการใช้บริการจากทางโรงพยาบาลของรัฐ สถานื่อนามัย คลินิก และร้านขายยา ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการบริการจาก การแพทย์สมัยใหม่ ในความสามารถ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความสะดวก และความมั่นใจ มากกว่าการแพทย์แผนโบราณ ที่ยังคงมีข้อจำกัดในหลายๆ ด้าน ความไม่ทันสมัย ล้าหลัง หมอสมุนไพรส่วนใหญ่หึงหวงวิชา ไม่ยอมถ่ายทอดให้กับลูกหลาน ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านส่วนหนึ่งจึงไม่ค่อยจะสนใจ และสละเวลาเพื่อจะรับรู้หรือเรียนรู้การใช้สมุนไพรจากหมอสมุนไพร อีกทั้งหมอสมุนไพรในหมู่บ้านก็ไม่มีสถานะเป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการ บางท่านแต่งกายไม่เรียบร้อย สกปรก บ้านเรือนไม่สะอาด อุปกรณ์ในการบดยาก็ไม่เป็นที่มั่นใจให้แก่คนที่มาทำการรักษา เมื่อเปรียบเทียบจากการแพทย์สมัยใหม่ที่มีความก้าวหน้า มีความน่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับของทางสังคม มีสถาบันที่มั่นคงมีชื่อเสียง มีทีมงานในการรักษาอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง มีการส่งต่อไปยังสถาบันที่ใหญ่กว่า ดังนั้นการที่จะทำให้ชาวบ้านกลับมาไว้วางใจและรับการถ่ายทอดความรู้ทางด้านสมุนไพรจึงค่อนข้างจะได้รับความร่วมมือน้อย และวิถีชีวิตค่อนข้างจะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ตามยุคสมัยใหม่

5. เรื่องการทำมหากิน เทศกาล ของชาวบ้าน ชาวม้งส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร สวนปลูกพืชผัก เจริญเศรษฐกิจ ทำงานหนักขยันขันแข็ง เวลาส่วนใหญ่ทุ่มเทกับการทำงานในไร่ในสวน ต้องเร่งรีบทำงานแข่งกับเวลาและฤดูการเก็บเกี่ยว ในทุกฤดู โดยเฉพาะในช่วงเดือนเดือนตุลาคม ถึง เดือนมกราคม เป็นฤดูแห่งการเก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตร ซึ่งชาวม้งจะต้องเร่งรีบในการทำงานเพื่อนำผลผลิตจากสวนไปขาย และต้องเร่งเก็บเกี่ยวเพื่อให้หมดทันเทศกาลปีใหม่ของชาวม้งในวันที่ 1 ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 2 ของทุกปี ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในระหว่างเดือนธันวาคม และมกราคม และนอกจากนี้ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งจะมีการเตรียมงานเพื่อเฉลิมฉลองในเทศกาลวันคริสต์มาส ดังนั้นในการจัดกิจกรรมต่างๆ การฟื้นฟูและถ่ายทอดสมุนไพรม้ง จึงมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจากจำนวนประชากรของหมู่บ้าน

6. เรื่องเวลาในการจัดกิจกรรม บางที่ต้องใช้เวลาในช่วงกลางคืน เนื่องจากในช่วงกลางวันชาวบ้านต้องออกไปทำงานตั้งแต่เช้าจนค่ำ โดยเฉพาะที่หมู่บ้านปางอุ้ง และหมู่บ้านแม่อูคอในช่วงของการจัดกิจกรรมศึกษาบริบทหมู่บ้าน เพราะหากจะจัดในช่วงกลางวันก็จะไม่มีใครมาร่วมกิจกรรมหรือจะมาก็มีส่วนน้อย ทางทีมงานวิจัยจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนช่วงเวลามาเป็นกลางคืน จึงทำให้มีเวลาจำกัดในการพูดคุยและแลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆ และในการจัดกิจกรรมในตอนกลางคืนก็ทำให้ชาวบ้านมาเข้าร่วมน้อย เพราะชาวบ้านต้องทำงานหนักเหนื่อยมาทั้งวัน กลางคืนก็อยากที่จะพักผ่อน จึงมีส่วนน้อยที่เข้าร่วมกิจกรรม

7. เรื่องการแสดงออกทางความคิด ส่วนใหญ่ชาวบ้านยังไม่ค่อยกล้าแสดงออกในการพูดคุย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ใหญ่มากกว่า ส่วนเด็กนักเรียนและเยาวชน ก็จะไม่ค่อยกล้าแสดงออก ไม่ค่อยถาม มีเพียงแต่การตอบคำถามจากผู้ดำเนินรายการเท่านั้น

8. เรื่องการอ่านออกเสียงและการเขียนเป็นภาษาม้ง แม้คนม้งจะพูดภาษาม้งก็ตาม แต่ส่วนใหญ่ไม่รู้ตัวอักษรม้ง โดยปกติภาษาเขียนของชาวม้งจะเป็นพยัญชนะภาษาอังกฤษ แต่อ่านออกเสียงเป็นภาษาม้ง จึงทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ทั้งผู้ใหญ่ และเด็กนักเรียน เยาวชน ไม่สามารถอ่านภาษาม้งได้หรือจะอ่านได้ก็มีส่วนน้อย เมื่อมีการเขียนจดบันทึกของทีมงานวิจัยในกระดาษชาร์ด ในการเขียนหรือจดบันทึกที่เป็นภาษาม้ง แต่เขียนเป็นภาษาไทย ก็เขียนได้ยาก เมื่ออ่านก็จะอ่านได้ไม่ชัดเจน บางอย่างมีความหมายที่เปลี่ยนไป ในการจดบันทึกข้อมูลของทีมงานวิจัยจึงจำเป็นที่จะต้องเขียนเป็นภาษาม้ง สลับกับการเขียนเป็นภาษาไทย โดยเฉพาะในการจดบันทึกข้อมูลที่เป็นตัวยาสมุนไพรต่างๆ

ปัญหาในการดำเนินการของทีมงานวิจัย

1. เรื่องความเข้าใจต่อการดำเนินการวิจัยแบบชาวบ้าน เพราะงานวิจัย (สกว.) มักจะเน้นในการทำวิจัยแบบชาวบ้าน โดยไม่ต้องเน้นถึงหลักทางวิชาการ แต่ให้คิดแบบชาวบ้านทำแบบชาวบ้าน และ

เมื่อทีมงานวิจัยได้ดำเนินการวิจัยแล้ว พบว่าหากทำการวิจัยแบบชาวบ้านหรือให้ชาวบ้านมาทำการวิจัยคงทำได้ยาก เพราะกรอบแนวคิดในการวิจัยและการเขียนทั้งสิ้น เป็นการวิจัยแบบเชิงวิชาการ ทำให้ทีมงานมีความสับสนบ้างในการดำเนินการวิจัยและการเขียนงานวิจัย

2. เรื่องการบริหารเวลา เนื่องจากทีมงานวิจัยต่างคนต่างก็มีงานหลักเป็นของตนเอง ที่จะต้องรับผิดชอบ ดังนั้นในการที่จะทำการวิจัยร่วมกันจึงต้องอาศัยช่วงเวลาที่แต่ละคนไม่มีภาระกิจส่วนตัว หรือไม่ติดงานของตนเอง และงานอื่นๆ เช่นงานทางสังคม และงานทางวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น

3. เรื่องส่วนตัวหน้าที่การงาน การย้ายงาน ทีมงานวิจัยบางคนย้ายออกไปทำงานในต่างจังหวัด ออกจากภูมิลำเนาที่ตนเองอยู่ จึงทำให้การประสานงานเกิดความบกพร่องและไม่เรียบร้อย และนอกจากนี้ยังเกิดจากความบกพร่องส่วนตัวของทีมงานวิจัยที่ละเลยในการเขียนงานวิจัยให้เสร็จสมบูรณ์ตามกำหนด

4. เรื่องการสานต่อและความต่อเนื่องของการดำเนินงาน สืบเนื่องจากข้อ 2, 3. จึงทำให้การสานต่อของแต่ละกิจกรรมดำเนินอย่างไม่ต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงการสรุปงาน และเขียนรายงานความก้าวหน้า

5.4 สิ่งที่ได้จากการวิจัย

จากการทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมุนไพรใน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่อุค บ้านปางตอง และบ้านปางอุ๋ง ทั้งในด้านกระบวนการศึกษาบริบทชุมชน การค้นหาองค์ความรู้ด้านสมุนไพรในหมู่บ้าน และการถ่ายทอด เพื่อสืบสานภูมิปัญญาของท้องถิ่นให้อยู่คู่กับวิถีชีวิตชาวม้ง ทำให้ทีมวิจัยได้พบเห็นข้อเท็จจริงหลายประการจากการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ในชุมชนวิถีชีวิตชาวม้งยังคงมีการใช้สมุนไพรกันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในหมู่ของคนเผ่าคนแก่ และองค์ความรู้ด้านสมุนไพรจะเป็นอยู่แต่ในกรอบของคนเผ่าคนแก่เป็นส่วนใหญ่ ที่ยังคงอนุรักษ์ รู้จักการใช้สมุนไพร รู้จักแหล่งของสมุนไพร ดังนั้นตัวแปรที่สำคัญของการสืบทอดและสร้างเจตนาธรมณ์ให้มีการใช้สมุนไพรม้งส่วนใหญ่จึงอยู่ที่บรรดาคนเผ่าคนแก่ ที่เขาเคยใช้อย่างสม่ำเสมอทั้งในอดีต ปัจจุบัน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตและประสบการณ์ของเขา ความรู้ด้านสมุนไพรมีอยู่ในทุกหลังคาเรือนโดยเฉพาะสมุนไพรพื้นๆ แต่สมุนไพรที่เฉพาะด้านที่สามารถรักษาโรคบางอย่างได้ดี จะมีเฉพาะบางคนเท่านั้นที่มีความสนใจ และนิยมใช้สมุนไพรอย่างเป็นประจำทั้งใช้ในครัวเรือนตนเองและให้กับคนอื่นที่มาขอ หากจะพูดถึงสมุนไพรหรือเทคนิคการรักษาโรคนั้นจะต้องพูดกับคนเผ่าคนแก่จึงจะรู้และเข้าใจ ดังนั้นการที่จะอนุรักษ์องค์ความรู้ด้านสมุนไพรจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยคนเหล่านี้เป็นผู้ถ่ายทอดให้ทั้งแนวคิด องค์ความรู้ และการนำไปใช้

2. เปิดกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านสมุนไพรของชาวม้งอย่างเปิดเผย เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาการถ่ายทอดสมุนไพรเป็นเพียงการเรียนรู้ในวงแคบๆ สองต่อสองเท่านั้น ต้องเสียค่าศิยาให้กับหมอชา ซึ่งหลายคนอยากเรียนรู้แต่หมอชาไม่สอน หรือไม่ก็ไม่มีเงินจ่ายเป็นค่าศิยาให้กับหมอชาหรือ

หมอสมุนไพร แต่หลังจากที่โครงการวิจัยนี้ได้เกิดขึ้นก็ทำให้เกิดการเปิดเผยถึงองค์ความรู้ที่ถูกซ่อนไว้ในชุมชนให้เปิดออกมาสู่ลูกหลานได้เรียนรู้ และรู้ว่าในชุมชนใครบ้างที่มีความรู้ด้านสมุนไพร แม้วิธีการฟื้นฟูและถ่ายทอดองค์ความรู้สมุนไพรของทีมงานวิจัยนี้จะขัดแย้งต่อ วิธีการถ่ายทอดของชุมชนก็ตาม แต่ผลที่เกิดขึ้นจากวิธีใหม่นี้มีประโยชน์มาสู่ชุมชน ให้ผู้สนใจได้เข้าถึงสมุนไพรอย่างจริงจัง

3. ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านสมุนไพร ในระหว่างชุมชน ซึ่งหมอยาบางท่านได้แสดงตนเองออกมาโดยการเป็นวิทยากรให้ บางท่านได้เรียนรู้จักตำหรับยาของอีกท่าน มาเป็นความรู้ของตนเอง การแลกเปลี่ยนทัศนคติ การเปลี่ยนแปลงตนเองต่อการใช้สมุนไพรในสถานการณ์ความเจริญของวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ ช่วงเวลาใดที่ใช้สมุนไพรและช่วงเวลาใดที่ควรยอมรับวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ นอกจากนี้การเปิดตนเองยังเป็นการสร้างการยอมรับจากชุมชน

4. ความรู้ด้านสมุนไพรได้ถูกถ่ายทอดไปสู่ชุมชน ลูกหลาน หรือผู้สนใจได้เรียนรู้ โดยการเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งที่ทีมวิจัยได้จัดขึ้น ทั้งผู้ใหญ่ พ่อบ้านแม่บ้าน เด็กและเยาวชน หรือแม้กระทั่งหมอยาทุกคนต่างได้รับความรู้ ได้รู้จักตัวสมุนไพรสรรพคุณการใช้ แหล่งของสมุนไพรที่มีอยู่รอบๆ หมู่บ้าน ตลอดจนการนำไปปลูกไว้ตามสวนสมุนไพรของตนเอง

5.5 ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการวิจัยในระยะ 6 เดือน เกี่ยวกับการศึกษาบริบท การค้นหาคำความรู้ด้านสมุนไพรในหมู่บ้าน การถ่ายทอดสู่กลุ่มผู้สนใจ และการศึกษาสถานการณ์ของสมุนไพรในแต่ละหมู่บ้าน ตลอดจนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนทัศนคติทางความคิด ทำให้ชุมชนในแต่ละหมู่บ้านได้กระตือรือร้น ตื่นตัวในการเห็นถึงความสำคัญ คุณค่า และการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรมากขึ้น ทั้งผู้ใหญ่ เยาวชนต่างให้ความสนใจต่อสมุนไพร อันเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของชาวม้งมานาน และเมื่อเสร็จสิ้นจากการวิจัยในระยะ 6 เดือนแรก ผลจากการศึกษาวิจัยของทีมวิจัยทำให้พบว่ายังมีประเด็นของการศึกษาวิจัย และเป็นข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการแปรรูปสมุนไพร ให้สามารถใช้ได้อย่างสะดวก และเก็บไว้ได้นาน มีการบรรจุภัณฑ์ กำหนดสรรพคุณ และขนาดการใช้ ให้ชัดเจน
2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับสมุนไพรอย่างอื่นที่ไม่ใช่พืชเพียงอย่างเดียว เพราะจากการศึกษาพบว่า ในการรักษาโรคบางชนิดนี้ นอกจากส่วนประกอบของตำหรับยาที่เป็นสมุนไพรแล้วยังประกอบด้วยกระดูกสัตว์ เนื้อสัตว์ ดีสัตว์ กระเพาะสัตว์ หรือแม้กระทั่งมูลสัตว์บางชนิด และแร่ธาตุบางอย่าง ส่วนประกอบเช่นนี้มีความสำคัญพอๆ กับสมุนไพร ซึ่งเป็นตัวยาสำคัญที่มีฤทธิ์ด้านหรือรักษาโรคบางชนิดในตัวของผู้ป่วย
3. ควรนำความรู้ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรพื้นบ้านเหล่านี้ไปจัดไว้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในโรงเรียน เพื่อเป็นการถ่ายทอดให้ลูกหลานได้เรียนรู้ และใช้ประโยชน์

4. ควรนำภูมิปัญญาสมุนไพร ไปพัฒนาให้เกิดเป็นอาชีพ อาทิ เช่น สมุนไพรเกี่ยวกับการบำรุงสุขภาพ เพราะปัจจุบันกระแสของการส่งเสริมสุขภาพเป็นเรื่องที่สำคัญ หากสามารถพัฒนาสมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชนให้เป็นสินค้าสร้างรายได้ให้กับชุมชนก็จะเป็นเรื่องที่ดี จากการศึกษของทีมวิจัยพบว่าสมุนไพรส่วนใหญ่เป็นสมุนไพรบำรุงสุขภาพ และนิยมปลูกไว้ตามสวนสมุนไพรของแต่ละครัวเรือน เช่น สมุนไพรต้นไก่อกระตุกดำ ที่ใช้บำรุงสุขภาพ และรักษาโรคไข้ใน บำรุงครรภ์ และอื่นๆ
 5. ควรมีการศึกษาในประเด็นของการอนุรักษ์สมุนไพร และการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร อย่างต่อเนื่อง เพราะจากการทำการศึกษาวิจัยของโครงการนี้เป็นเพียงระยะสั้นๆ ที่ส่งเสริมได้เพียงในระยะแรกๆ เท่านั้น หากมีการสานต่อก็จะสามารถช่วยให้มีการสืบทอดภูมิปัญญาทางด้านสมุนไพรให้อยู่คู่กับวิถีชีวิตของชุมชนได้นานยิ่งขึ้น
-

ประวัตินักวิจัย

โครงการ : ฟื้นฟูและถ่ายทอดสมุนไพรชาวม้ง

ชื่อ : นายमाणพ อมรศักดิ์สวัสดิ์ อายุ : 30 ปี

วัน/เดือน/ปีเกิด: 20 สิงหาคม 2516 สัญชาติ: ไทย ศาสนา: คริสต์

ที่อยู่/ สถานที่ติดต่อ : 614 ม. 1 ต.ขุนยวม อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน 58140

โทร 06 - 9230118

การศึกษาสูงสุด : ปริญญาโทสาขาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต(M.DIR)

วิชาเอกศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ

อาชีพ : อาจารย์สอนศาสนาคริสต์ ในโบสถ์ม้งขุนยวม

ประสบการณ์/ การทำงาน :

จากปี - ปี	ตำแหน่ง/ สังกัด	บทบาท/ ผลงานเด่น
2538 - ปัจจุบัน	อาจารย์สอนศาสนาคริสต์ ใน โบสถ์ม้งขุนยวม	สอนและอบรมคริสตชน
2543 - 2545	รองประธานเครือข่ายคริสตจักรทาลิธาคุมิเพรสไบทีเรียนในประเทศไทย จ.แม่ฮ่องสอน	
2545 - ปัจจุบัน	เลขา ฯ เครือข่ายคริสตจักรทาลิธาคุมิเพรสไบทีเรียนในประเทศไทย จ.แม่ฮ่องสอน	
2545 - ปัจจุบัน	เลขา ฯ มูลนิธิทาลิธาคุมิ จ.แม่ฮ่องสอน	
2541 - 2545	ครูสอนในสถาบันคริสตศาสนศาสตร์ อิมมานูเอล จ.แม่ฮ่องสอน	
2545 - 2546	ประธานประชาคมเทศบาล ตำบลขุนยวม	
2546 -	ประธานวิสาหกิจเทศบาลตำบลขุนยวม	
2545 - 2546	เลขาโครงการเมื่อน้ำอยู่เทศบาลตำบลขุนยวม	
2545 - 2546	รองประธานป้อมกวีวิทยาทราชมูล เทศบาลตำบลขุนยวม	
2545 - 2546	คณะกรรมการพัฒนาชุมชน อ.ขุนยวม	
2546	ประธานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ป้อมกวีวิทยาทราชมูล	